

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**Кафедра менеджменту, публічного управління
та HR-технологій**

О. В. Дикань, Ю. О. Крихітіна, У. Л. Сторожилова

ЦИФРОВИЙ РОЗВИТОК ТА ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ

Конспект лекцій

Харків – 2023

Дикань О. В., Крихтіна Ю. О., Сторожилова У. Л. Цифровий розвиток та електронна демократія: Конспект лекцій. – Харків: УкрДУЗТ, 2023. – 89 с.

Конспект лекцій охоплює десять тем, що розкривають теоретичні та практичні аспекти з формування у здобувачів вищої освіти професійних компетенцій, пов'язаних з використанням інформаційного простору з цифрового розвитку та електронної демократії. Наприкінці конспекту лекцій наведено контрольні запитання, за допомогою яких можна перевірити рівень засвоєння матеріалу.

Рекомендовано для здобувачів другого рівня (магістр) спеціальності 281 «Публічне управління і адміністрування».

Табл. 1, бібліогр.: 27 назв.

Конспект лекцій розглянуто і рекомендовано до друку на засіданні кафедри менеджменту, публічного управління та HR-технологій 18 вересня 2023 р., протокол № 1.

Рецензент

проф. О. Г. Кірдіна

ЗМІСТ

Тематичний план	6
Вступ	7
Тема 1. Державна політика щодо цифрового розвитку	8
1.1 Мета, основні цілі та завдання цифрового розвитку і цифровізації в Україні	8
1.2 Принципи цифровізації	11
1.3 Формування і розвиток цифрових навичок і цифрових компетентностей у суспільстві	13
Тема 2. Розвиток цифрової економіки та суспільства	15
2.1 Сутність цифрової економіки	15
2.2 Напрями цифрового розвитку	16
2.3 Цифрові стратегії та інтеграція до єдиного цифрового ринку ЄС	22
Тема 3. Використання цифрових технологій у публічному секторі	25
3.1 Роль цифрових технологій у публічному управлінні та адмініструванні	25
3.2 Етичні принципи та захист персональних даних у контексті цифрового публічного управління	30
3.3 Перспективи розвитку та використання цифрових технологій у публічному управлінні	34
Тема 4. Сутність, інструменти та державна політика електронної демократії	36
4.1 Поняття і зміст електронної демократії	36
4.2 Цілі електронної демократії	38
4.3 Підходи до визначення співвідношення е-уряду та е-демократії	38

4.4 Інструменти електронної демократії	39
4.5 Державна політика е-демократії	43
Тема 5. Основні напрями розвитку електронної демократії	45
5.1 Нормативно-правове забезпечення розвитку електронної демократії	45
5.2 Ресурсне забезпечення впровадження та використання інструментів електронної демократії суб'єктами владних повноважень	46
5.3 Підвищення готовності органів державної влади, фізичних і юридичних осіб до використання можливостей електронної демократії	47
5.4 Забезпечення впровадження та доступності інструментів електронної демократії	48
Тема 6. Інформаційно-аналітичний супровід публічного управління та адміністрування	49
6.1 Сутність інформаційно-аналітичного супроводу публічного управління та адміністрування	49
6.2 Складові інформаційно-аналітичного супроводу публічного управління та адміністрування	51
6.3 Організаційні технології підтримки публічного управління	52
Тема 7. Цифрові технології підтримки співпраці та комунікації публічних службовців. Особливості надання державних електронних послуг	55
7.1 Система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів	55
7.2 Надання державних послуг з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій	58
7.3 Поняття і основні характеристики електронних послуг	59
7.4 Електронний парламент в Україні та світі	61

Тема 8. Електронне урядування в системі інформаційного суспільства та безпеки	64
8.1 Сутність інформаційного суспільства та електронного урядування	64
8.2 Індекси, що характеризують стан електронного урядування	67
8.3 Інформаційна безпека в електронному урядуванні	69
Тема 9. Цифрові трансформації в контексті територіального розвитку	71
9.1 Впровадження електронного урядування на місцевому рівні в Україні	71
9.2 Формування інформаційного суспільства та програми інформатизації територіальних громад	72
9.3 Цифрова стратегія громад	74
9.4 Електронна партисипація: інформаційні технології залучення громадян до процесу прийняття управлінських рішень	75
Тема 10. Диджиталізація в територіальних громадах	77
10.1 Громада в смартфоні	77
10.2 Цифрова спроможність територіальних громад	79
10.3 Інструменти цифрової громади	81
Контрольні запитання для самоперевірки	84
Список літератури	86

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Тема	Години
1 Державна політика щодо цифрового розвитку	4
2 Розвиток цифрової економіки та суспільства	4
3 Використання цифрових технологій у публічному секторі	4
4 Сутність, інструменти та державна політика електронної демократії	4
5 Основні напрями розвитку електронної демократії	2
6 Інформаційно-аналітичний супровід публічного управління та адміністрування	2
7 Цифрові технології підтримки співпраці та комунікації публічних службовців. Особливості надання державних електронних послуг	4
8 Електронне урядування в системі інформаційного суспільства та безпеки	2
9 Цифрові трансформації в контексті територіального розвитку	2
10 Диджиталізація в територіальних громадах	2

ВСТУП

Метою навчальної дисципліни «Цифровий розвиток та електронна демократія» є ознайомлення здобувачів з сучасним науковим поглядом на цифрову трансформацію суспільства, цифровий розвиток територій і громад, цифрові напрями розвитку електронної демократії; формування у здобувачів вищої освіти комплексу спеціальних знань у сфері цифрового розвитку, у т. ч. знання про теоретико-правові та науково-технічні основи електронного урядування, основні цифрові технології в публічному управлінні та адмініструванні, здатність реалізовувати сучасні стратегії й концепції цифрового розвитку суспільства, підходи та моделі побудови якісно нової моделі демократії, орієнтованої на європейські стандарти.

Конспект лекцій має значно поліпшити засвоєння курсу «Цифровий розвиток та електронна демократія», бо дасть змогу ознайомитися з теоретичними, правовими та технологічними основами цифрової трансформації, основними моделями та напрямками цифровізації, формами та методами використання цифрових технологій у публічному управлінні та адмініструванні, розуміти основні напрями державної політики цифровізації публічного управління та адміністрування, розвитку цифрового врядування, цифрового перетворення електронної демократії.

Тема 1. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ

План

1.1 Мета, основні цілі та завдання цифрового розвитку та цифровізації в Україні.

1.2 Принципи цифровізації.

1.3 Формування і розвиток цифрових навичок і цифрових компетентностей у суспільстві.

1.1 Мета, основні цілі та завдання цифрового розвитку та цифровізації в Україні

Цифровий розвиток передбачає виконання комплексу завдань, що позитивно вплинуть на економіку, бізнес, суспільство та життєдіяльність країни в цілому.

Цифровізація (з англ. digitalization) — це впровадження цифрових технологій у всі сфери життя. Цифровізація – насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір [9].

Основна мета цифровізації полягає у досягненні цифрової трансформації існуючих та створенні нових галузей економіки, а також трансформації сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні. Такий приріст є можливим лише тоді, коли ідеї, дії, ініціативи та програми, які стосуються цифровізації, будуть інтегровані, зокрема, в національні, регіональні, галузеві стратегії і програми розвитку. Цифровізація є визнаним механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій

позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної, громадської та особистої діяльності.

Цифровізація базується на таких засадах:

- цифровізація надає рівний доступ кожній особі до послуг, інформації та знань, які можна отримати шляхом використання цифрових технологій;

- завдяки цифровізації мають бути створені очевидні переваги у будь-якій сфері життя, саме цей принцип передбачає підвищення якості надання адміністративних послуг;

- оскільки при цифровізації використовуються цифрові технології, завдяки цьому значно зростає ефективність та продуктивність тієї сфери життя суспільства, в яку цифровізація впроваджується;

- цифровізація є інструментом підвищення рівня інформаційного розвитку суспільства;

- цифровізація має супроводжуватись інформаційною безпекою, захистом персональних даних, недоторканністю особистого життя та прав користувачів цифрових технологій.

Основними цілями цифрового розвитку є:

- прискорення економічного зростання та залучення інвестицій;
- трансформація секторів економіки в конкурентоспроможні та ефективні;

- технологічна та цифрова модернізація промисловості та створення високотехнологічних виробництв;

- доступність для громадян переваг та можливостей цифрового світу;

- реалізація людського ресурсу, розвиток цифрових індустрій та цифрового підприємництва [3].

Сектори економіки, що використовують цифрові технології, зростають швидше, дешевше та якісніше. Сфери життєдіяльності, зокрема освіта, медицина, транспорт, що модернізуються завдяки цифровим

технологіям, стають набагато ефективнішими та створюють нову цінність та якість.

Завдання цифрового розвитку:

- усунення законодавчих, інституційних, фіскальних та інших перешкод, які заважають розвитку цифрової економіки;

- впровадження стимулів та мотивацій для заохочення бізнесу та індустрій економіки в цілому до цифровізації;

- створення попиту та формування потреб серед громадян до цифровізації, насамперед через впровадження державою масштабних проєктів цифрових трансформацій, зокрема на базі сучасних моделей державно-приватного партнерства;

- створення та розвиток цифрових інфраструктур як основи використання переваг цифрового світу в повсякденному житті та платформи для досягнення ефективності економіки взагалі;

- розвиток та поглиблення цифрових компетенцій громадян для забезпечення їх готовності до використання цифрових можливостей, а також подолання супутніх ризиків;

- розвиток цифрового підприємництва, створення відповідних (у тому числі аналогових) інфраструктур для підтримки та розвитку інноваційної діяльності, впровадження механізмів фондування, стимулювання та підтримки.

Мета впровадження стимулів та мотивацій проста: заохотити бізнес та громадян споживати та використовувати інформаційно- комунікаційні та цифрові технології, тобто зробити так, щоб технології в Україні були доступні, цифрові інфраструктури викликали бажання та мотивацію до них підключатися та ними користуватися, а бажання модернізувати, оптимізувати, масштабувати, прискорити та розвинути власний бізнес та життєдіяльність змогли реалізуватися та стати основою цифрової економіки.

Створення попиту та формування потреб передбачає реалізацію цілеспрямованої та інноваційної політики створення в різних сферах життєдіяльності таких умов (технологічного середовища, цифрових інфраструктур тощо), які спонукали б громадян та бізнес замість звичних аналогових (традиційних) засобів та інструментів використовувати саме цифрові як більш ефективніші, швидші, дешевші та якісніші.

1.2 Принципи цифровізації

Цифровізація потребує нових форм партнерства і співробітництва різних сфер економіки та суспільства. Сформульовано основні принципи цифровізації. Дотримання цих принципів є визначальним для створення, реалізації та користування перевагами, що надають цифрові технології [10].

Принцип 1. Цифровізація має забезпечувати кожному громадянину рівний доступ до послуг, інформації та знань, що надаються на основі інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій.

Створення цифрових інфраструктур – основний чинник розширення доступу громадян до глобального інформаційного середовища та знань. Ще у 2011 році вільний доступ до Інтернету визнано ООН фундаментальним правом людини – цифровим правом.

Принцип 2. Цифровізація має бути спрямована на створення переваг у різноманітних сферах повсякденного життя. Цей принцип передбачає підвищення якості надання послуг з охорони здоров'я та отримання освіти, створення нових робочих місць, розвитку підприємництва, сільського господарства, транспорту, захисту навколишнього природного середовища і керування природними ресурсами, підвищення культури, сприяння подоланню бідності, запобігання катастрофам, гарантування громадської безпеки тощо.

Принцип 3. Цифровізація здійснюється через механізм економічного зростання шляхом підвищення ефективності, продуктивності та конкурентоспроможності від використання цифрових технологій. Цей принцип передбачає досягнення цифрової трансформації галузей економіки, сфер діяльності, набуття ними нових конкурентних якостей та властивостей. Всеохоплююча цифровізація має на меті комплексне та глибоке перетворення існуючих аналогових економічних, соціальних систем та сфер у нову цінність та якість для їх ефективності, розвитку, зручності використання тощо.

Принцип 4. Цифровізація має сприяти розвитку інформаційного суспільства та засобів масової інформації.

Створення контенту, насамперед українського, відповідно до національних або регіональних потреб сприяє соціальному, культурному та економічному розвитку, а також зміцненню інформаційного суспільства та демократії у цілому.

Принцип 5. Цифровізація має орієнтуватися на міжнародне, європейське та регіональне співробітництво з метою інтеграції України до ЄС, виходу на європейський і світовий ринок.

Інтеграція України до європейських і глобальних систем та інфраструктур є, зокрема, результатом свідомого та повноцінного впровадження інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій.

Принцип 6. Стандартизація є основою цифровізації, одним з головних чинників її успішної реалізації.

Побудова лише на українських стандартах цифрових систем, платформ та інфраструктур, які мають бути використані громадянами, бізнесом та державою для участі, конкуренції та успіху в глобальній економіці та на відкритих ринках, неприпустима. Винятком можуть бути відповідні програми у сфері оборони та безпеки, у яких застосування інших стандартів (національних, міждержавних) є аргументованим.

Принцип 7. Цифровізація має супроводжуватися підвищенням рівня довіри і безпеки.

Інформаційна безпека, кібербезпека, захист персональних даних, недоторканність особистого життя та прав користувачів цифрових технологій, зміцнення та захист довіри у кіберпросторі є, зокрема, передумовами одночасного цифрового розвитку та відповідного попередження, усунення та управління супутніми ризиками.

Принцип 8. Цифровізація як об'єкт фокусного та комплексного державного управління.

Основними завданнями держави на шляху до цифровізації країни є корегування вад ринкових механізмів, подолання інституційних та законодавчих бар'єрів, започаткування проєктів цифрових трансформацій національного рівня та залучення відповідних інвестицій, стимулювання розвитку цифрових інфраструктур, формування потреб у використанні цифрових технологій громадянами та розвитку відповідних цифрових компетенцій, створення відповідних стимулів та мотивацій для підтримки цифрового підприємництва та цифрової економіки [2].

1.3 Формування і розвиток цифрових навичок і цифрових компетентностей у суспільстві

Зі збільшенням темпів розвитку цифрових технологій, впровадженням інноваційних рішень у всіх сферах суспільного життя виникає необхідність у підвищенні якості підготовки працівників для створення можливості модернізації економіки країни відповідно до сучасних вимог.

Відсутність концептуальних засад формування державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей громадян не дає змоги забезпечити розвиток усіх сфер суспільного життя відповідно

до сучасних вимог, процесів глобальної цифровізації економіки, сфер життєдіяльності суспільства, які відбуваються у більшості країн світу.

Отже, виникає необхідність забезпечення готовності суспільства до таких процесів, опанування ним ключових комбінацій знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій (цифрова компетентність).

У Концепції розвитку цифрових компетентностей зазначено, що цифрова компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність із використанням таких технологій [27].

Концепція розвитку цифрових компетентностей окреслює виклики стосовно розвитку цифрових компетентностей в українському суспільстві, визначає шляхи їх подолання та очікувані результати від її впровадження, закладає підґрунтя для створення національної стратегії та стратегічного плану дій щодо розвитку цифрових компетентностей у суспільстві.

Чому це важливо для громадян? Реалізація Концепції дасть змогу підвищити конкурентоспроможність на ринку праці, надасть можливості для безперервного навчання, подарує комфорт проживання в цифровій країні, підвищить рівень доступності до державних послуг, зменшить ризики небезпек під час користування Інтернетом.

Чому це важливо для бізнесу? Дасть змогу залучати більш кваліфіковану робочу силу, з точки зору володіння цифровими навичками, підвищить продуктивність і ефективність бізнес-процесів у компаніях, дасть змогу бути конкурентоспроможними.

Чому це важливо для держави? Це синхронізує основні поняття та вимоги в рамках цифрових компетентностей з європейськими стандартами,

модернізує процеси державного управління, зменшить цифровий розрив та гармонізує національний цифровий ринок з Європейським Союзом, прискорить впровадження інструментів електронної демократії та електронного урядування.

Тема 2. РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА СУСПІЛЬСТВА

План

2.1 Сутність цифрової економіки.

2.2 Напрями цифрового розвитку.

2.3 Цифрові стратегії та інтеграція до єдиного цифрового ринку ЄС.

2.1 Сутність цифрової економіки

У класичному розумінні поняття «цифрова економіка» означає діяльність, в якій основними засобами (факторами) виробництва є цифрові (електронні, віртуальні) дані як числові, так і текстові [8].

Цифрова економіка базується на інформаційно-комунікаційних та цифрових технологіях, стрімкий розвиток та поширення яких вже сьогодні впливають на традиційну (фізично-аналогову) економіку, трансформуючи її від такої, що споживає ресурси, до економіки, що створює ресурси. Саме дані є ключовим ресурсом цифрової економіки, вони генеруються та забезпечують електронно-комунікаційну взаємодію завдяки функціонуванню електронно-цифрових пристроїв, засобів та систем.

Розвиток цифрової економіки України полягає у створенні ринкових стимулів, мотивацій, попиту та формуванні потреб щодо використання цифрових технологій, продуктів та послуг серед українських секторів

промисловості, сфер життєдіяльності, бізнесу та суспільства для їх ефективності, конкурентоздатності та національного розвитку, зростання обсягів виробництва високотехнологічної продукції та благополуччя населення.

Шлях до цифрової економіки пролягає через внутрішній ринок виробництва, використання та споживання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій.

2.2 Напрями цифрового розвитку

1 Подолання цифрового розриву шляхом розвитку цифрових інфраструктур

Головна мета розвитку цифрових інфраструктур полягає в тому, щоб усі громадяни України без обмежень та труднощів технічного, організаційного та фінансового характеру (зокрема соціально незахищені верстви населення) могли скористатися цифровими можливостями незалежно від свого місцезнаходження чи проживання та не перебували в сегменті «цифрового розриву».

Цифровий розрив (цифрова нерівність) – нерівність у доступі до можливостей в економічній, соціальній, культурній, освітній галузях, які існують або поглиблюються через неповний, нерівномірний або недостатній доступ до комп'ютерних, телекомунікаційних та цифрових технологій [2].

Цифрові інфраструктури – комплекс технологій, продуктів та процесів, що забезпечують обчислювальні, телекомунікаційні та мережеві можливості на цифровій основі. Цифрові інфраструктури є основою цифрової економіки.

2 Розвиток цифрових компетенцій

Рушійною силою цифрової економіки є людський капітал, тобто знання, таланти, навички, вміння, досвід, інтелект людей.

У зв'язку зі стрімким впровадженням цифрових технологій формування цифрових навичок громадян набуває особливого значення. Цифровізація та багатформність на сьогодні є головними трендами на загальному ринку праці. Уміння використовувати цифрові технології в роботі поступово стає необхідним для більшості спеціалізацій та професій, тобто наскрізним або багатоплатформним. Завдяки використанню он-лайн та інших технологій громадяни можуть більш ефективно набувати знань, вмінь та навичок у багатьох інших сферах (наприклад, вивчати мови, предмети, опанувати професії) [26].

3 Впровадження концепції цифрових робочих місць

Цифрове робоче місце – віртуальний еквівалент фізичного робочого місця, котрий вимагає належної організації, користування та управління, оскільки воно має стати запорукою підвищеної ефективності працівників та створення для них більш сприятливих умов праці.

В умовах цифрової економіки робочі місця перестають бути прив'язаними до фізичних місць. Вони стають «цифровими», віртуальними, мобільними, тобто такими, що не потребують постійного перебування працівника на робочому місці. Концепція «цифрових робочих місць» поширюється надзвичайно швидко у бізнес-середовищі та позитивно сприймається переважною більшістю працівників, яким подобаються гнучкі способи роботи, можливість працювати вдома, на відпочинку, тобто з будь-якого місця.

4 Цифровізація реального сектору економіки

Цифровізація реального сектору економіки є головною складовою частиною цифрової економіки та визначальним чинником зростання економіки в цілому, зокрема й самої цифрової індустрії, як виробника

технологій. Цифрові технології в багатьох секторах є основою продуктивних та виробничих стратегій. Їхня перетворювальна сила змінює традиційні моделі бізнесу, виробничі ланцюги та процеси, зумовлює появу нових продуктів та послуг, платформ та інновацій.

З метою масштабного здійснення цифрових трансформацій українським підприємствам, малому та середньому бізнесу, промисловості важливо створити умови та відповідні стимули – від інформаційно-маркетингових до фіскальних.

Цифрові технології в Україні мають бути доступними як з точки зору організаційно-технічного доступу до відповідних цифрових інфраструктур, так і з фінансово-економічної точки зору, тобто через створення умов та стимулів, які будуть заохочувати бізнес до цифровізації. Результатом такої діяльності стане модернізація економіки, її оздоровлення та конкурентоспроможність.

5 Реалізація проєктів цифрових трансформацій

Разом з розвитком національних цифрових інфраструктур важливим є визначення першочергових проєктів цифрових трансформацій національного масштабу в таких сферах, як громадська безпека, освіта, охорона здоров'я, туризм, електронна демократія, екологія та охорона навколишнього природного середовища, життєдіяльність міст, безготівкові розрахунки, гармонізація з європейськими та світовими науковими ініціативами, державне управління.

6 Громадська безпека

Життя людини та її безпека, правопорядок та громадський спокій є пріоритетними завданнями сучасної України. Використання цифрових технологій має запровадити новий рівень координації діяльності оперативних, чергових, диспетчерських та муніципальних служб, відповідальних за громадську безпеку та повсякденну життєдіяльність місцевих громад, а також запровадити механізми швидкого реагування

відповідних служб з метою усунення наслідків правопорушень та надзвичайних ситуацій.

Окремої уваги потребує напрям безпеки, пов'язаний з контролем та спостереженням за дорожнім рухом. Кількість дорожньо-транспортних пригод можна потенційно зменшити втричі за умови використання технологій та значного світового досвіду щодо зменшення аварійності на дорогах.

7 Освіта

Повна загальна середня освіта перебуває на етапі кардинальних змін. Сучасні діти потребують цікавої, наповненої дослідженнями та експериментами школи з використанням сучасних технологій.

Підвищення рівня та якості знань, формування сучасних навичок та компетентностей, навчання здобувати інформацію, спілкування іноземними мовами, індивідуальні програми навчання, впровадження нових предметів, підготовка до професій майбутнього та водночас цікаве і захопливе навчання є головними завданнями реформи освіти конкурентоспроможної країни та суспільства.

Від комп'ютерних класів до цифрових технологій у кожному учнівському портфелі, кожному класі, у кожного вчителя, на кожній парті – такою є цифрова трансформація сучасної повної загальної середньої освіти.

8 Сфера охорони здоров'я

Цифровізація медицини є життєвою необхідністю її розвитку та ефективного надання медичних послуг. Медична інформація, що міститься в медичних паперових картках, має залишитися в минулому.

Важливим елементом розбудови цифрової медицини є впровадження телесистем для надання дистанційних медичних послуг громадянам та підтримки роботи лікарів, особливо в сільській місцевості.

Медицина трансформується: періодична діагностика стає онлайндіагностикою, Інтернет речей дає змогу за допомогою датчиків та

сенсорів здійснювати постійний моніторинг стану здоров'я людини, оператори медичних і супутніх послуг та інфраструктури стають учасниками цифрових платформ – усе це впливає на якість, ефективність та функціональність системи медичної допомоги та супроводу громадян.

9 Туризм

Туризм тісно пов'язаний з цифровими технологіями. Сучасний турист потребує доступу до цифрових інфраструктур від телекомунікаційних мереж до інструментів безготівкових розрахунків. Подорожувати країною та мати доступ до Інтернету є однією з головних цифрових трансформацій світового туризму. Для багатьох туристів, особливо молоді, одночасно подорожувати та не відриватися від бізнесу, справ, родичів, друзів є важливою умовою під час вибору туристичних маршрутів.

Розбудова швидких та доступних мереж на транспортній інфраструктурі, вздовж туристичних маршрутів, у природних заповідниках, на об'єктах культури та історії, дозвілля та відпочинку забезпечить повноцінну реалізацію туристичної привабливості України.

Завдяки цифровим технологіям українські міста зможуть повною мірою використати туристичний потенціал та створити нові можливості його зростання. Модель «розумних» туристичних дестинацій (Smart Tourist Destination) на регіональному та місцевому рівнях є новою моделлю територіального розвитку, управління та маркетингу туристичних дестинацій з метою повноцінного задоволення потреб сучасних туристів.

10 Електронна демократія

Цифрові технології відкривають нові можливості для залучення громадян до участі в суспільних та політичних процесах.

Головними складовими розвитку електронної демократії є е-парламент, е-голосування, е-правосуддя, е-медіація (досудове вирішення спорів), е-референдуми, е-консультації, е-петиції, е-політичні кампанії, е-опитування.

11 Екологія та охорона навколишнього середовища

Цифрові технології мають значний потенціал для поліпшення екологічної ситуації в Україні, скорочення промислових викидів та зменшення наслідків глобального потепління.

Головними напрямками цифровізації сфери екології та охорони навколишнього природного середовища є:

- «розумне» та відповідальне користування і забезпечення доступності ресурсів, санітарії та гігієни;
- «розумне» споживання енергії, підвищення ефективності виробництва та постачання енергії;
- «розумне» цілісне планування та управління містами; забезпечення чистоти повітря, атмосфери;
- «розумне» використання наземних та водних екосистем і запобігання втраті біорізноманіття.

12 Життєдіяльність міст

З посиленням процесу децентралізації в Україні активно впроваджуються концепції смарт-сіті («розумних» міст). Близько 7–10 міст в Україні вже мають відповідні проєкти та ініціативи.

Концепція смарт-сіті є моделлю міста з використанням цифрових технологій для розв’язання поточних проблем міста, його сталого розвитку та комфортного життя громадян.

13 Безготівкові розрахунки

Безготівкова економіка прискорює комерційну взаємодію суб’єктів економічної діяльності, є надзвичайно сильним інструментом боротьби з «тіньовим» обігом коштів та оздоровлення економіки.

Розвиток і поширення безготівкових розрахунків автоматично зменшує готівкове навантаження на фінансову систему країни, що гарантує зростання ліквідності і підвищення капіталізації банківського сектору та фінансової системи в цілому.

14 Гармонізація з європейськими та світовими науковими ініціативами

Інтеграція української науки в європейський дослідницький простір забезпечить можливість розвитку передових наукових ідей, участь у міждисциплінарних проєктах, що зосереджуються на перспективних ідеях, технологіях та інноваціях.

Одним з важливих елементів Єдиного цифрового ринку Європи (Digital Single Market), а також складовою парадигми «Відкриті інновації – Відкрита наука – Відкритість до світу», яка розвивається в рамках Європейського дослідницького та інноваційного простору, є розбудова Європейської хмари відкритої науки та Європейської інфраструктури даних.

15 Державне управління

Синергетичний потенціал соціальних, мобільних, хмарних технологій, технологій аналізу даних, Інтернету речей окремо та в сукупності здатні привести до трансформаційних змін у державному управлінні та зробити державний сектор ефективним, реактивним, ціннісним.

Державне управління України в умовах зростання кількості завдань, ініціатив, проєктів та одночасної оптимізації витрат має базуватися саме на технологічних та цифрових формах забезпечення його безперебійного функціонування.

2.3 Цифрові стратегії та інтеграція до єдиного цифрового ринку ЄС

Розвиток цифрової економіки перетворився на одну з найбільш важливих тенденцій світової економіки, зумовленої Четвертою промисловою революцією. Цей складний і неоднозначний процес,

пов'язаний як з безпрецедентно великими можливостями, так і з суттєвими ризиками, істотно впливатиме на загальну економічну динаміку та структурні зрушення у різних сферах світового господарства.

Нині ці питання визначені в Розділі IV Угоди «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», зокрема у Главі 6 «Заснування підприємницької діяльності, торгівля послугами та електронна торгівля», а також у Главі 14 «Інформаційне суспільство», які визначають сферу такої взаємодії та поширюється на такі питання [23]:

1 Сприяння широкосмуговому доступу, поліпшенню безпеки мереж та широкому використанню ІКТ приватними особами, бізнесом та адміністративними органами шляхом розвитку локальних ресурсів Інтернет і впровадження онлайн-послуг, зокрема електронного бізнесу, електронного уряду, електронної охорони здоров'я та електронного навчання.

2 Координація політики у галузі електронних комунікацій з метою оптимального використання радіоспектра та забезпечення функціональної сумісності мереж України та ЄС. Головним пріоритетом взаємодії у цій сфері має стати створення механізмів для включення України до процесів, які відбуваються в рамках формування єдиного цифрового ринку (ЄЦР) Європейського Союзу, який інтенсивно розвивається з 2015 р., коли Європейською Комісією було запропоновано «Стратегію цифрового єдиного ринку для Європи».

Йдеться про можливість активної участі України в заходах, які реалізуються за трьома ключовими напрямками цієї стратегії:

1 Побудова економіки, що здійснюється на основі Європейських ініціатив: «Вільний потік даних», «Європейська хмара», яка охоплює і дослідницький «хмарний сервіс» для підтримки «відкритої науки», і впровадження технологій Інтернету речей. У більш загальному контексті йдеться про участь у розвитку «європейської економіки даних», в рамках якої ставиться мета забезпечити постійну доступність та вільне

переміщення даних за наявності високопродуктивної здатності аналізувати ці дані.

2 Нарощування конкурентоспроможності через забезпечення інтегрованості та стандартизацію, включно із забезпеченням взаємопов'язаності та сумісності послуг електронного урядування в різних країнах на основі «Європейської системи сумісності».

3 Розвиток інклюзивного е-суспільства: формування умов, які дадуть змогу усім громадянам і підприємствам мати необхідні знання та навички для отримання вигід з функціонування взаємопов'язаних та багатомовних електронних послуг та електронних систем урядування, правосуддя, охорони здоров'я, енергетики і транспорту, в т. ч. через реалізацію великих ініціатив: «Велика коаліція для цифрових робочих місць», «Відкриття освіти» та ін.

Важливим пріоритетом у процесі доступу до ЄЦР має стати участь українських організацій у формуванні та розвитку онлайн-платформ, які в ширшому розумінні створюють передумови для організації так званих Інтернет-екосистем.

У цьому контексті важливим завданням є налагодження співпраці уповноважених органів України у сфері кібербезпеки з Агенцією Європейського Союзу з питань мережевої та інформаційної безпеки, у т. ч. в питаннях системи сертифікації продуктів, послуг і процесів кібербезпеки, впровадження принципу «обов'язкового догляду», спрямованого на зменшення вразливості продуктів і програмного забезпечення, плану дій у випадку масштабного транскордонного кіберінциденту або кризи та ін.

Важливим завданням взаємодії з ЄС у сфері цифрової економіки є активне сприяння розвитку стартапів і цифровізації промисловості та секторів послуг на основі комплексної стратегії цифровізації європейської промисловості та впровадження нових технологій надання фінансових послуг [27].

Для України в цьому контексті інтерес представляє європейська ініціатива «Цифрові рішення протягом усього життєвого циклу компанії», спрямована на надання можливості компаніям здійснювати онлайн усі адміністративні процедури впродовж усього періоду своєї діяльності.

Тема 3. ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПУБЛІЧНОМУ СЕКТОРІ

План

3.1 Роль цифрових технологій у публічному управлінні та адмініструванні.

3.2 Етичні принципи та захист персональних даних у контексті цифрового публічного управління.

3.3 Перспективи розвитку та використання цифрових технологій у публічному управлінні.

3.1 Роль цифрових технологій у публічному управлінні та адмініструванні

Вплив цифрових технологій на різні сфери нашого життя не може бути недооцінений.

Однією з таких сфер є публічне управління, яке відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності та якості діяльності уряду, адміністрації та інших публічних органів.

За останні роки цифрові технології перетворили спосіб, яким здійснюється публічне управління, і сформували ряд тенденцій та викликів, з якими суспільство повинно боротися.

Цифрові технології: Інтернет речей, роботизація та кіберсистеми, штучний інтелект, великі дані, безпаперові технології, адитивні технології

(3D-друк), хмарні та туманні обчислення, безпілотні та мобільні технології, біометричні, квантові технології, технології ідентифікації, блокчейн тощо [9].

Споживачі цифрових технологій – держава, бізнес, громадяни.

Однією з ключових тенденцій є перехід до електронного уряду (e-Government). Це означає використання цифрових технологій для забезпечення електронної взаємодії між урядом і громадянами, бізнесом та іншими зацікавленими сторонами.

Електронний уряд пропонує такі переваги, як зручність, доступність та швидкість. Громадяни можуть звертатися до державних послуг, подавати заявки та отримувати інформацію в режимі онлайн, що зменшує бюрократичні перешкоди та прискорює процеси. Іншою тенденцією є використання аналітики даних у публічному управлінні.

Цифрові технології дають змогу збирати, зберігати та аналізувати великі обсяги даних, що надає можливості для прийняття кращих управлінських рішень. Застосування аналітики даних у публічному управлінні допомагає виявляти тенденції і прогнозувати проблеми та виклики, з якими стикаються публічні органи. Наприклад, аналітика даних може допомогти управлінцям визначити пріоритети у витраті бюджетних коштів, розробити ефективні стратегії соціального захисту або виявити потенційні зони корупційних ризиків.

Крім того, цифрові технології сприяють залученню громадськості до процесу публічного управління. Завдяки інтернету та соціальним медіа, громадяни мають можливість висловлювати свої думки, пропозиції та скарги щодо роботи публічних органів. Це сприяє збільшенню прозорості та відкритості управління, а також забезпечує залучення різноманітних поглядів та досвіду громадськості.

Цифрові технології мають значний вплив на доступність інформації для громадян.

Основні аспекти такого впливу:

По-перше, швидкий доступ до інформації. Завдяки Інтернету та іншим цифровим технологіям громадяни можуть отримати необхідну інформацію за кілька секунд. Наприклад, замість того, щоб чекати на видання газети або дивитися телевізійні новини, люди можуть швидко звернутися до інформаційних веб-сайтів, блогів, соціальних медіа та інших джерел, щоб дізнатися про актуальні події. Цифрові технології дають змогу зберігати і передавати великі обсяги інформації у різних форматах, таких як текст, зображення, відео та аудіо. Громадяни можуть мати доступ до різноманітних джерел інформації, включаючи бази даних, наукові статті, електронні книги, веб-семінари та інші ресурси, які можуть допомогти їм у здобутті знань та розвитку [3].

По-друге, демократизація медіа та мобільний доступ до інформації. Цифрові технології дають змогу громадянам створювати власний контент та публікувати його в Інтернеті. Це сприяє розширенню джерел медіа і розбавляє вплив традиційних інформаційних організацій. Громадяни можуть висловлювати свої погляди, ділитися новинами та інформацією, що їх цікавить, безпосередньо через соціальні медіа, блоги та інші онлайн-платформи. Завдяки смартфонам та планшетах громадяни можуть мати постійний доступ до інформації незалежно від місця перебування. Вони можуть отримувати оновлення новин, шукати необхідну інформацію, користуватися електронною поштою та іншими комунікаційними засобами в будь-який час і в будь-якому місці.

По-третє, Цифрові технології сприяють забезпеченню відкритості та прозорості урядової діяльності та діяльності організацій. Електронні системи управління інформацією дають змогу громадянам отримувати доступ до публічних документів, законопроектів, бюджетних звітів та іншої інформації, що стосується державних справ. Це сприяє зміцненню демократії і залученню громадян до прийняття управлінських рішень.

Впровадження цифрових технологій також поставило деякі виклики та проблеми стосовно доступності інформації. Не всі громадяни мають рівний доступ до Інтернету та цифрових технологій через економічні, географічні або соціальні обставини. Це може створювати цифровий розрив, коли деякі групи населення залишаються відстороненими від можливостей, які надають цифрові технології. Крім того, інформація, що циркулює в Інтернеті, не завжди є достовірною та об'єктивною. З'явилися проблеми фейкових новин, маніпуляції інформацією та вплив ботів і штучного інтелекту на формування думок громадян. Наявність великої кількості інформації може також призвести до інформаційного перенавантаження та зниження здатності людей фільтрувати та оцінювати інформацію. Інформаційна безпека стає важливою проблемою. З розвитком цифрових технологій збільшується ризик крадіжки особистої інформації, зламу електронних систем та ідентифікаційних даних громадян.

Використання цифрових технологій у публічному секторі вносить багато переваг і може поліпшити ефективність та доступність послуг для громадян. Однак, разом з цим виникають певні проблеми, які потребують уваги і вирішення:

1 Кібербезпека. Зростання використання цифрових технологій у публічному секторі призводить до збільшення ризиків кібератак. Недостатня захищеність інформації може призвести до витоку конфіденційних даних та порушення приватності громадян. Необхідно вдосконалювати системи кібербезпеки, встановлювати міцні політики паролів, шифрувати дані та надавати навчання персоналу щодо кібербезпеки.

2 Цифрова нерівність. Впровадження цифрових технологій може призвести до нерівного доступу до послуг для громадян з низьким рівнем технологічної грамотності або обмеженими можливостями доступу до Інтернету. Це може посилювати соціальну відмінність. Для зменшення

цифрової нерівності необхідно розвивати програми технологічної освіти та забезпечувати доступ до цифрових інфраструктур для всіх громадян.

3 Втрата робочих місць. Автоматизація та використання цифрових технологій можуть призвести до заміщення деяких робочих місць. Це може виникати внаслідок автоматизації рутинних робіт, таких як обробка даних. Для зменшення негативного впливу на зайнятість варто сприяти перекваліфікації працівників та створенню нових робочих місць.

4 Недостатня технологічна інфраструктура. Для ефективного використання цифрових технологій необхідна сучасна і надійна технологічна інфраструктура. Однак, деякі регіони можуть мати обмежений доступ до швидкого Інтернету або відсутність необхідних інфраструктурних засобів. Це ускладнює впровадження цифрових ініціатив у таких місцях. Для подолання цієї проблеми потрібні інвестиції в інфраструктуру та розвиток належного доступу до Інтернету.

5 Проблеми з приватністю та етикою. Використання цифрових технологій у публічному секторі вимагає збору та обробки великих обсягів даних про громадян. Це може створювати занепокоєння щодо приватності та використання цих даних. Необхідно встановлювати чіткі правила та норми щодо збору та використання даних, забезпечувати конфіденційність і захист особистої інформації громадян.

6 Недостатня інтероперабельність. У публічному секторі існує велика кількість систем та платформ, які не завжди взаємодіють між собою. Це може ускладнювати обмін даними та співпрацю між різними установами та агенціями. Важливо розробляти стандарти та протоколи, що дозволяють ефективну інтеграцію та обмін даними між системами, забезпечуючи інтероперабельність.

3.2 Етичні принципи та захист персональних даних у контексті цифрового публічного управління

Етичні аспекти та захист персональних даних є надзвичайно важливими в контексті цифрового публічного управління. Оскільки уряди та публічні організації збирають, зберігають та обробляють великі обсяги особистої інформації громадян, необхідно встановити ефективні механізми, що гарантують приватність і безпеку цих даних. Основні етичні принципи, які мають керувати цифровим публічним управлінням представлені нами в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні етичні принципи, які мають керувати цифровим публічним управлінням

Принцип	Характеристика
1	2
1 Прозорість	Уряд має бути прозорим стосовно збору і використання персональних даних громадян. Інформація про те, які дані збираються, з якою метою і як вони будуть використовуватися, має бути доступною для громадян
2 Згода	Збір та обробка персональних даних мають здійснюватися лише за попередньою, інформованою та добровільною згодою особи. Громадяни повинні мати можливість контролювати, як їхні дані використовуються
3 Мінімізація даних	Збір та збереження лише необхідних персональних даних мають бути пріоритетом. Уряди повинні мінімізувати кількість зібраних даних до того, що є суто необхідним для досягнення конкретних цілей

Продовження таблиці 2.1

1	2
4 Безпека	Захист персональних даних від несанкціонованого доступу, втрати або пошкодження є критичним аспектом. Урядові організації мають використовувати надійні технічні та організаційні заходи для забезпечення безпеки даних
5 Пропорційність	Збір і використання персональних даних мають бути пропорційними до мети, яку вони переслідують. Уряди повинні обмежувати збір та використання даних лише до необхідного мінімуму, щоб досягти своїх цілей
6 Індивідуальні права	Громадяни повинні мати право на доступ, виправлення та видалення своїх персональних даних. Урядові організації повинні забезпечувати можливість особам контролювати свої дані і впливати на їхнє використання
7 Анонімізація і псевдонімізація	Де це можливо, персональні дані мають бути анонімізовані або псевдонімізовані, щоб уникнути ідентифікації конкретної особи. Це зменшує ризик порушення приватності та збільшує безпеку даних
8 Етичне використання аналітики даних	При використанні аналітики даних для прийняття рішень урядові організації повинні дотримуватися етичних стандартів. Вони повинні гарантувати об'єктивність, справедливість і врахування можливих впливів на громадян
9 Навчання та свідомість	Урядові організації повинні забезпечувати навчання своїх працівників щодо етичних питань і захисту персональних даних. Це сприятиме підвищенню свідомості про проблеми, пов'язані з приватністю, та забезпечить виконання етичних норм
10 Зовнішній нагляд	Незалежний зовнішній нагляд за дотриманням етичних стандартів та захистом персональних даних є важливим аспектом. Урядові організації повинні підлягати нагляду з боку незалежних органів, які перевіряють їхню діяльність щодо захисту персональних даних і дотримання етичних принципів

Захист персональних даних в цифровому публічному управлінні може бути забезпечений шляхом використання таких заходів:

- криптографічні методи – використання шифрування для захисту персональних даних під час їх передачі і зберігання може допомогти уникнути несанкціонованого доступу до інформації;

- багаторівнева аутентифікація – вимагання використання двох або більше методів аутентифікації, наприклад, пароля та фізичного токена, зменшує ризик несанкціонованого доступу до персональних даних;

- аудит і моніторинг – постійний контроль за доступом до персональних даних, а також регулярне проведення аудиту і моніторингу систем забезпечує вчасне виявлення порушень та вжиття заходів для їх запобігання;

- захист від кібератак – урядові організації повинні розробляти та впроваджувати ефективні заходи безпеки, такі як мережеві файрволи, виявлення вторгнень, захист від шкідливих програм і регулярні оновлення програмного забезпечення, щоб запобігти кібератакам та злому систем;

- оцінка впливу на захист персональних даних – урядові організації повинні проводити оцінку впливу на захист персональних даних перед впровадженням нових технологій або процесів. Це допомагає виявити потенційні ризики і вжити відповідних заходів для їх запобігання або зменшення;

- співпраця зі сторонніми постачальниками – якщо урядові організації співпрацюють зі сторонніми постачальниками послуг, необхідно забезпечити, щоб ці постачальники також дотримувалися високих стандартів захисту персональних даних. Укладення відповідних угод і контроль за дотриманням політик безпеки є важливими аспектами.

- законодавчий захист – уряди повинні розробляти та приймати законодавство, що регулює збір, зберігання і обробку персональних даних,

що включає норми про прозорість, згоду, права громадян та відповідальність урядових організацій;

– культура свідомого використання даних – навчання громадян та працівників урядових організацій про етичне та відповідальне використання персональних даних є важливою складовою. Підвищена уважність до захисту приватності і свідоме ставлення до обробки даних допомагають зменшити ризики та побудувати довіру;

– моніторинг та вдосконалення – захист персональних даних вимагає постійного моніторингу, оцінки ризиків та вдосконалення політик і процедур. Урядові організації повинні бути готові адаптуватися до змін в технологічному середовищі та реагувати на нові загрози безпеки даних. Це включає постійне оновлення систем безпеки, проведення аудитів та регулярне оцінювання політик і процедур.

Загальною метою є забезпечення балансу між використанням персональних даних для покращення публічного управління і забезпеченням приватності та захисту особистої інформації громадян. Етичні принципи та заходи забезпечення безпеки даних є основою для забезпечення цього балансу та забезпечення довіри громадян до діяльності уряду та публічних організацій.

Правильна реалізація етичних аспектів та захисту персональних даних сприяє підвищенню довіри до цифрового публічного управління, забезпечує захист прав і свобод громадян та сприяє створенню стійкої та ефективної системи публічного управління в цифрову епоху.

3.3 Перспективи розвитку та використання цифрових технологій у публічному управлінні

Цифрові технології мають великий потенціал для перетворення публічного управління, поліпшення ефективності державних органів і забезпечення більш прозорих та громадських послуг [9].

Перелік перспектив розвитку та використання цифрових технологій у публічному управлінні:

1 Електронне урядування. Розвиток електронного урядування (e-Government) передбачає перехід до повністю цифрових систем управління державою. Це охоплює електронну систему звітності, електронні платформи для взаємодії з громадянами та бізнесом, електронні послуги та інші інноваційні рішення для поліпшення ефективності державного апарату.

2 Відкриті дані. Використання відкритих даних (Open Data) дає змогу урядовим органам публікувати інформацію про свою діяльність, бюджети, статистику тощо відкритим і доступним способом. Це стимулює громадську участь, підвищує прозорість і сприяє спільному розв'язанню проблем.

3 Штучний інтелект та аналітика даних. Застосування штучного інтелекту (AI) та аналітики даних у публічному управлінні може значно поліпшити процеси прийняття рішень, передбачати проблеми та виявляти тренди. AI може автоматизувати багато рутинних завдань, забезпечити аналіз великого обсягу даних та допомогти зробити більш обґрунтовані рішення.

4 Електронна ідентифікація та кібербезпека. Розвиток електронної ідентифікації (e-Identification) дасть змогу громадянам та бізнесу аутентифікувати себе в онлайн-сервісах держави без потреби особисто відвідувати офіси або подавати паперові документи. Це зменшить бюрократичні перешкоди і сприятиме зручності для громадян.

5 Інтернет речей (IoT). Використання IoT-технологій у публічному управлінні може поліпшити моніторинг і управління міською інфраструктурою, такою як освітлення, водопостачання, транспортна система тощо. Збирання даних з різних датчиків допоможе зрозуміти потреби та проблеми громадян і забезпечити ефективне використання ресурсів.

6 Blockchain. Технологія блокчейн може забезпечити безпеку, недоторканність та недійсність даних, що є критичними для публічного управління. Вона може застосовуватися для забезпечення безпеки транзакцій, підтвердження автентичності документів та створення децентралізованих систем управління.

7 Соціальні медіа та громадська участь. Соціальні медіа стають все більшим інструментом громадської участі і зв'язку з урядовими органами. Вони дають змогу швидко спілкуватися, обмінюватися ідеями та відгуками, а також активно брати участь у прийнятті рішень через громадські консультації та опитування.

Цифрові технології у публічному управлінні мають великий потенціал для покращення ефективності, прозорості та громадської участі. Проте, важливо забезпечити захист приватності даних, кібербезпеку та врахувати потреби тих, хто не має доступу до цифрових технологій або має обмежені навички використання їх. Розвиток інклюзивних підходів до впровадження цифрових технологій у публічне управління є необхідним, щоб ніхто не відставав і не був виключений від доступу до громадських послуг та рішень.

Крім того, важливо враховувати етичні аспекти використання цифрових технологій у публічному управлінні. Це означає забезпечення захисту приватності громадян, уникнення дискримінації та недопущення неправомірного використання зібраних даних.

Узагалі, перспективи майбутнього розвитку та використання цифрових технологій у публічному управлінні включають більшу автоматизацію процесів, покращення взаємодії з громадянами та бізнесом, більш швидке та точне прийняття рішень на основі аналізу даних, підвищення рівня прозорості та покращення якості громадських послуг. Однак, необхідно забезпечувати постійну адаптацію та інновації, враховуючи мінливі потреби та виклики суспільства.

Тема 4. СУТНІСТЬ, ІНСТРУМЕНТИ ТА ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ

План

- 4.1 Поняття і зміст електронної демократії.
- 4.2 Цілі електронної демократії.
- 4.3 Підходи для визначення співвідношення е-уряду та е-демократії.
- 4.4 Інструменти електронної демократії.
- 4.5 Державна політика е-демократії.

4.1 Поняття і зміст електронної демократії

Активне впровадження інформаційно-комунікаційних ресурсів (далі ІКТ) в систему суспільно-політичних відносин розширює можливості громадян щодо їх громадської участі, створює умови для формування якісно нового рівня активності та участі громадян, які користуються сучасними ІКТ не лише в особистих інтересах, а й з метою суспільно-політичної участі в публічному управлінні [1].

Електронна участь громадян в управлінні змінює сутність суспільних комунікацій, формуючи нову систему взаємодії громадян з владою –

систему електронної демократії (е-демократії) – комплекс інструментів, в яких персональні комп'ютери, ноутбуки, смартфони та загальнодоступні мережі використовуються для розвитку і захисту основних демократичних цінностей, таких як розповсюдження інформації та комунікація, участь громадян у процесах прийняття рішень, об'єднання інтересів громадян. Усе частіше уряди демократичних країн беруть на себе зобов'язання розбудови механізмів електронної демократії, котра мислиться як така форма суспільної організації, за якої громадяни та бізнес залучаються до процесу публічного управління за допомогою ІКТ.

Термін «електронна демократія» (electronic democracy) у вузькому значенні розуміється як використання ІКТ для забезпечення (електронного супроводу) прав громадян, тобто, мається на увазі лише технологічний аспект, наприклад, електронна форма подання звернень, запитів органам публічної влади. У широкому розумінні під цим терміном розуміється залучення громадян, через використання до участі у вирішенні різноманітних суспільно-політичних питань як шляхом вільного обговорення, так і участі у виборах, референдумах тощо.

Відповідно до Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні (е-демократія) визначається як форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоуправління шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

У Концепції розвитку електронної демократії в Україні, термін «електронна демократія» [25] подано у такому трактуванні: форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоврядування шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій у демократичних процесах, що дає змогу: посилити участь, ініціативність та залучення громадян на

загальнодержавному, регіональному та місцевому рівні до публічного життя; поліпшити прозорість процесу прийняття рішень, а також підзвітність демократичних інститутів; поліпшити зворотну реакцію суб'єктів владних повноважень на звернення громадян; сприяти публічним дискусіям та привертати увагу громадян до процесу прийняття рішень.

4.2 Цілі електронної демократії

Мета е-демократії: посилення участі, ініціативності та залучення громадян на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях до публічного життя; поліпшення прозорості процесу прийняття рішень, а також підзвітності демократичних інститутів; поліпшення зворотної реакції суб'єктів владних повноважень на звернення громадян; сприяння публічним дискусіям та привертання уваги громадян до процесу прийняття рішень.

Цілі е-демократії збігаються з цілями ефективного публічного управління: прозорість; підзвітність; відповідальність; включення (інклюзивність); проведення дискусій; доступність; участь; субсидіарність; довіра до демократії, демократичних інститутів та демократичних процесів; соціальне згуртування [1].

Формування та впровадження електронної демократії повинні забезпечувати не тільки органи державної влади, але і громадяни, інститути громадянського суспільства, політики та політичні інституції, засоби масової інформації та бізнес-спільнота.

4.3 Підходи для визначення співвідношення е-уряду та е-демократії

Існують два підходи щодо визначення співвідношення е-уряду та е-демократії.

Перший підхід розглядає е-демократію як частину е-уряду. Е-демократія та е-участь вважаються елементами е-уряду і трактуються як електронна реалізація узаконених демократичних шляхів або процедур прийняття рішень. Відповідно до цього підходу, вони зводяться до технологічних аспектів, а саме, до електронних виборів і електронного голосування.

Другий підхід, навпаки, розглядає е-уряд як частину електронної демократії. Е-уряд є важливим елементом е-демократії, але далеко не вичерпує її, оскільки остання містить у собі не тільки взаємодію громадян із органами державної влади, а й всю сферу мережевої суспільної взаємодії громадян, організацій та інститутів через електронну комунікаційну систему, тобто сферу громадянського суспільства.

Відповідно, окремі дослідники виділяють дві складові застосування ІКТ у процесах сучасного політичного та економічного розвитку, зокрема, розбудови інформаційного суспільства: «демократичну» (е-демократія) та «адміністративну» (е-урядування) [2].

У «демократичній» складовій (е-демократія) домінують комунікації «знизу-вгору», тобто громадяни певним чином впливають на функціонування органів державної влади, отримують інформацію від державних службовців, контролюють відповідність пріоритетів державної політики власним пріоритетам і на основі цього беруть участь у прийнятті політичних рішень. Навпаки, «адміністративна» складова (е-урядування) виходить з відносин «зверху-донизу», зосереджуючись на наданні адміністративних послуг та здійсненні управлінської діяльності ІКТ.

4.4 Інструменти електронної демократії

Поняття «електронна демократія» за класичним визначенням включає три сектори: електронний парламент, електронне законодавство,

електронне правосуддя, а також *інструменти*, зокрема: електронне посередництво, електронну ініціативу, електронні вибори, електронний референдум, електронне голосування, електронні консультації, електронні звернення, електронну агітацію, електронний підрахунок голосів та електронні опитування. Електронна демократія використовує переваги електронної участі, електронної дискусії та електронних форумів [25].

Електронні звернення

Електронне звернення – письмове звернення, надіслане з використанням Інтернету, електронних засобів зв'язку. Електронне звернення необхідно оформляти згідно з вимогами до оформлення письмового звернення.

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про звернення громадян» звернення адресуються органам державної влади і органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам, організаціям незалежно від форми власності, об'єднанням громадян або посадовим особам, до повноважень яких належить вирішення порушених у зверненнях питань.

У зверненні має бути зазначено прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина, викладено суть порушеного питання, зауваження, пропозиції, заяви чи скарги, прохання чи вимоги. Письмове звернення має бути підписано заявником (заявниками) з зазначенням дати. В електронному зверненні також має бути зазначено електронну поштову адресу, на яку заявнику може бути надіслано відповідь, або відомості про інші засоби зв'язку з ним. Застосування електронного цифрового підпису при надсиланні електронного звернення не вимагається.

Звернення, оформлене без дотримання зазначених вимог, повертається заявнику з відповідними роз'ясненнями не пізніше як через десять днів від дня його надходження, крім випадків, передбачених частиною першою статті 7 цього Закону.

Електронні петиції

Відповідно до ст. 23⁷ Закону України «Про звернення громадян» громадяни можуть звернутися до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування з електронними петиціями через офіційний веб-сайт органу, якому вона адресована, або веб-сайт громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронної петиції.

В електронній петиції має бути викладено суть звернення, зазначено прізвище, ім'я, по батькові автора (ініціатора) електронної петиції, адресу електронної пошти. На веб-сайті відповідного органу або громадського об'єднання, що здійснює збір підписів, обов'язково зазначаються дата початку збору підписів та інформація щодо загальної кількості та переліку осіб, які підписали електронну петицію. Електронна петиція не може містити заклики до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, заклики до вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини.

Відповідальність за зміст електронної петиції несе автор (ініціатор) електронної петиції.

Для створення електронної петиції до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування її автор (ініціатор) заповнює спеціальну форму на офіційному веб-сайті органу, якому вона адресована, або веб-сайті громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронних петицій, та розміщує текст електронної петиції.

Електронна петиція оприлюднюється на офіційному веб-сайті відповідно Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування або на веб-сайті

громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронних петицій, протягом двох робочих днів з дня надсилання її автором (ініціатором).

Дата оприлюднення електронної петиції на офіційному веб-сайті відповідно Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, відповідного органу місцевого самоврядування або на веб-сайті громадського об'єднання є датою початку збору підписів на її підтримку.

Електронна петиція, яка в установлений строк не набрала необхідної кількості голосів на її підтримку, після завершення строку збору підписів на її підтримку розглядається як звернення громадян відповідно до цього Закону.

Електронна петиція, адресована відповідно Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, розглядається у порядку, встановленому цією статтею, за умови збору на її підтримку не менш як 25000 підписів громадян протягом не більше трьох місяців з дня оприлюднення петиції.

Вимоги до кількості підписів громадян на підтримку електронної петиції до органу місцевого самоврядування та строку збору підписів визначаються статутом територіальної громади.

Розгляд електронної петиції здійснюється невідкладно, але не пізніше десяти робочих днів з дня оприлюднення інформації про початок її розгляду.

У відповіді на електронну петицію повідомляється про результати розгляду порушених у ній питань із відповідним обґрунтуванням.

У разі визнання за доцільне викладені в електронній петиції пропозиції можуть реалізовуватися органом, якому вона адресована, шляхом прийняття з питань, віднесених до його компетенції, відповідного рішення.

Електронне правосуддя

Е-правосуддя – це використання ІКТ у реалізації правосуддя всіма зацікавленими сторонами в юридичній сфері з метою підвищення ефективності та якості державних служб, зокрема, для приватних осіб і підприємств. Воно включає в себе електронне спілкування та обмін даними, а також доступ до інформації судового характеру. Враховуючи, що судова влада є ключовим компонентом демократії, е-правосуддя є важливою складовою е-демократії. Його головною метою є підвищення ефективності судової системи та якості правосуддя шляхом запровадження нових ІКТ. Важливим аспектом є покращення для громадян доступу до правосуддя.

Забезпечення впровадження та доступності інструментів електронної демократії здійснюється шляхом:

- проведення дослідження стану розвитку електронної демократії в Україні та доступності інформаційно-комунікаційних технологій для осіб з інвалідністю, зокрема із сенсорними порушеннями (в тому числі слуху та зору);
- створення інтерактивної карти візуалізації сучасного стану розвитку сфери електронної демократії в Україні (центральний, регіональний, місцевий рівень).

До популяризації розвитку електронної демократії повинні залучатися засоби масової інформації, громадські об'єднання.

4.5 Державна політика е-демократії

Метою державної політики е-демократії має бути забезпечення багатовекторних інтерактивних потоків комунікації, покликаних поєднувати громадян, обраних ними депутатів усіх рівнів та виконавчу гілку влади. Ця політика має вирішувати такі завдання [25]:

- постійно створювати нові публічні простори для політичної взаємодії та обговорення, насамперед – онлайн середовище, яке має значні переваги для сприяння ефективному спілкуванню влади та громадян, публічним дискусіям та обговоренням;

- зробити взаємодію між громадянами, парламентарями та урядом змістовною;

- створити механізми, які надавали б можливість представникам представницьких та виконавчих органів влади вчитися та оволодівати інструментами е-демократії;

- забезпечити наявність достатньої якісної онлайн-інформації. Така інформація має бути доступною, чіткою та зрозумілою, але не надмірно великою за обсягом та складною за змістом;

- докладати якомога більше зусиль для залучення якнайширшого кола громадськості до демократичного діалогу, зокрема і тих груп, які є традиційно маргінальними, соціально знедоленими, мають обмежені можливості або позбавленими можливості висловлюватися;

- враховувати особливості економічної, територіальної, соціальної (у тому числі – гендерної) структуризації в онлайн-середовищі з метою забезпечення рівного доступу до демократичного процесу в усіх сферах і для усіх громад, соціальних груп та прошарків.

Е-демократія не може вважатися панацеєю від усіх проблем демократії або суспільних комунікацій, але вона, безсумнівно, сприяє розвитку двох, на сучасному етапі нероздільних історичних проєктів – демократії та Інтернету. Отже, е-демократія повинна посісти гідне місце та увійти до порядку денного радикальних політичних реформ та стати складовою державного управління.

Тема 5. ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ

План

5.1 Нормативно-правове забезпечення розвитку електронної демократії.

5.2 Ресурсне забезпечення впровадження та використання інструментів електронної демократії суб'єктами владних повноважень.

5.3 Підвищення готовності органів державної влади, фізичних і юридичних осіб до використання можливостей електронної демократії.

5.4 Забезпечення впровадження та доступності інструментів електронної демократії.

5.1 Нормативно-правове забезпечення розвитку електронної демократії

Формування нормативно-правового забезпечення розвитку електронної демократії має здійснюватися шляхом творення, формування та імплементації державної політики з дотриманням таких пріоритетів [11]:

- модернізація існуючих інструментів електронної демократії та запровадження механізму формування нових, уніфікації політики, розроблення процедур, що підтримуються громадянами та суб'єктами владних повноважень;

- доступність використання існуючих та нових інструментів електронної демократії для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, зокрема із сенсорними порушеннями (в тому числі слуху та зору);

- розроблення механізму для впровадження електронного голосування, а також електронного виборчого процесу, електронних референдумів та електронних плебісцитів;

- інтеграція інструментів електронної демократії та відповідних інструментів електронного урядування, розвиток електронної ідентифікації фізичних і юридичних осіб в державних інформаційно- телекомунікаційних системах;

- удосконалення принципів розвитку відкритих даних, вимог до формату і структури наборів даних, що підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, періодичності оновлення, а також переліку таких наборів даних, підвищення відповідальності за неоприлюднення та ненадання публічної інформації у формі відкритих даних;

- сприяння підзвітності громадянину суб'єктів владних повноважень, підвищення рівня взаємодії та довіри громадян до таких суб'єктів;

- запровадження посад державних службовців, до компетенції яких віднесено впровадження та реалізацію інструментів електронної демократії.

5.2 Ресурсне забезпечення впровадження та використання інструментів електронної демократії суб'єктами владних повноважень

Ресурсне забезпечення здійснюється шляхом:

- формування широкої коаліції з розвитку електронної демократії в Україні за участю всіх заінтересованих сторін, зокрема представників громадянського суспільства, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, індустрії інформаційних технологій, вищих навчальних закладів, засобів масової інформації тощо;

- визначення необхідності впровадження та використання інструментів електронної демократії як одного з пріоритетів Національної програми інформатизації;

- опрацювання питання можливості та розроблення механізму створення фонду підтримки розвитку електронної демократії;

- удосконалення інструментів для подання та розгляду електронних петицій та електронних звернень громадян, опрацювання питання можливості запровадження бюджетів участі;
- підвищення якості та розвитку інструментів електронної демократії на місцевому рівні;
- запровадження механізму накопичення інформаційно-аналітичних матеріалів у сфері електронної демократії.

5.3 Підвищення готовності органів державної влади, фізичних і юридичних осіб до використання можливостей електронної демократії

Підвищення готовності до використання можливостей електронної демократії здійснюється шляхом:

- створення єдиного банку рішень, стандартів для використання та розвитку відповідних інструментів на загальнодержавному та місцевому рівні;
- проведення аудиту використання бюджетних коштів на потреби інформатизації;
- забезпечення відкритості використання публічних коштів, зокрема впровадження єдиного веб-порталу використання публічних коштів, інтегрованої інформаційно-аналітичної системи «Прозорий бюджет»;
- забезпечення розвитку відкритих даних;
- популяризації електронної демократії, формування знань і навичок користування її інструментами, зокрема проведення інформаційної кампанії щодо використання інструментів електронної демократії, кращих практик; розроблення навчальних програм та їх розповсюдження;
- підвищення рівня обізнаності щодо електронної демократії через проведення безпосереднього навчання, семінарів, вебінарів, тренінгів, дистанційних курсів у сфері електронної демократії для всіх цільових груп

(представників громадянського суспільства, органів державної влади, засобів масової інформації тощо);

- протидії інформаційному виключенню окремих цільових груп:

1) запровадження системи підвищення електронної грамотності для дорослих через проведення мобільних виїзних лабораторій та дистанційного курсу;

2) забезпечення можливості використання інформаційно-телекомунікаційних систем особами з інвалідністю, зокрема із сенсорними порушеннями (в тому числі слуху та зору).

5.4 Забезпечення впровадження та доступності інструментів електронної демократії

Забезпечення впровадження та доступності інструментів електронної демократії здійснюється шляхом:

- проведення дослідження стану розвитку електронної демократії в Україні та доступності інформаційно-комунікаційних технологій для осіб з інвалідністю, зокрема із сенсорними порушеннями (в тому числі слуху та зору);

- створення інтерактивної карти візуалізації сучасного стану розвитку сфери електронної демократії в Україні (центральний, регіональний, місцевий рівень).

До популяризації розвитку електронної демократії повинні залучатися засоби масової інформації, громадські об'єднання.

Тема 6. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

План

6.1 Сутність інформаційно-аналітичного супроводу публічного управління та адміністрування.

6.2 Складові інформаційно-аналітичного супроводу публічного управління та адміністрування.

6.3 Організаційні технології підтримки публічного управління.

6.1 Сутність інформаційно-аналітичного супроводу публічного управління та адміністрування

Інформаційно-аналітичне забезпечення – системне поняття, яке утворюють два взаємопов'язані елементи, а саме [1]:

- інформаційний – відносно самостійна діяльність спеціально підготовлених фахівців, зайнятих пошуком, відбором, обробкою, нагромадженням, узагальненням і збереженням інформаційних одиниць (перший етап процесу інформаційно-аналітичного забезпечення в системі управління);

- аналітичний – як похідний, другий етап процесу інформаційно-аналітичного забезпечення в системі управління: виробництво спеціально підготовленими фахівцями на підставі наявних інформаційних одиниць і аналітичних процесів нового знання щодо явища або події, що вивчається.

Оскільки інформаційно-аналітична діяльність – особливий напрям інформаційної діяльності, пов'язаний з виявленням, опрацюванням, збереженням та поширенням інформації переважно у сфері управлінської, політичної та економічної діяльності, тому систему інформаційно-аналітичного забезпечення управління слід визначити як взаємозалежну та,

відповідним чином, сформовану сукупність організаційних, організаційно-правових, інформаційних, методичних, програмно-технологічних компонентів, що забезпечує необхідну якість прийнятих управлінських рішень за рахунок раціонального використання інформаційних ресурсів та інформаційних технологій.

При цьому поєднуються принципи проблемної орієнтації та програмно-цільової настанови як щодо тематики інформаційного забезпечення, так і щодо вибірковості інформації, з урахуванням того, що для управлінської сфери, політики та економіки, важливим є не стільки своєчасне ознайомлення з первинною інформацією, скільки випереджувальне виявлення проблемних ситуацій і прогноз розвитку подій.

Необхідність в отриманні саме такої інформації зумовлена переходом владних структур до прогностичних форм діяльності з використанням багатоваріантних моделей розвитку подій, що потребує не просто констатації фактів для доведення тієї чи іншої тези, а системного підходу до розв'язання проблеми в цілому на основі поєднання інтелектуальних здібностей людини з функціональними можливостями сучасних автоматизованих інформаційних систем.

Інформаційно-аналітична діяльність – це сукупність дій та заходів на основі концепцій, методів і засобів, нормативно-методичних матеріалів для збору, нагромадження, обробки та аналізу даних на основі інформаційних технологій, у процесі реалізації якої особливої ваги набуває систематичність визначення кола питань, що виникають у процесі базової діяльності споживача інформації, їх аналіз та прогнозування тенденцій розвитку. Саме орієнтація на передбачення, виявлення тенденцій розвитку ситуації обумовлює переважне застосування різних аналітичних методів опрацювання інформації: інформаційний аналіз, джерелознавчий, ситуаційний, контент-аналіз тощо.

6.2 Складові інформаційно-аналітичного супроводу публічного управління та адміністрування

Складовими інформаційно-аналітичного супроводу публічного управління та адміністрування є хмарні та мобільні технології, технології Інтернет речей; розумні (smart) технології.

Розвиток ІКТ визначається зближенням чотирьох векторів: соціального, мобільного, хмарного та інформаційного.

Концепція хмарних обчислень побудована на використанні ресурсів видалених серверів для підтримки інформаційних процесів, тобто усі додатки і дані до них знаходяться у мережі Інтернет. При цьому навантаження комп'ютерів, які входять до складу так званої хмари, розподіляється автоматично. Хмарні технології стимулюють перехід організацій від моделі багаторічних капітальних витрат до нової моделі щомісячних операційних витрат.

«Мобільний уряд» (М-уряд) є розширенням доступу до електронного уряду з мереж фіксованого зв'язку або фіксованих платформ типу Інтернет на мобільні платформи (стільникові телефони), а також реалізацією таких публічних послуг та додатків, отримати які можна лише при використанні стільникових телефонів, смартфонів та планшетних комп'ютерів (tablets) і безпроводового Інтернету.

М-уряд – це додатковий канал надання послуг населенню та зручний шлях для взаємодії з більшістю населення, незалежно від місця проживання, оскільки він доступний для всіх і всюди. М-уряд забезпечує доступність публічної інформації і публічних послуг у будь-який час і в будь-якому місці. Відсутність фізичної прив'язки мобільних терміналів робить можливим виконання державних функцій цілодобово. М-уряд використовує мобільні технології різних стандартів стільникового зв'язку. При реалізації «мобільного уряду» в органах публічної влади може застосуватися

технологія BYOD («візьміть ваш особистий пристрій»), яка забезпечує використання особистих мобільних терміналів у робочому процесі. Основна перевага BYOD полягає у збільшенні продуктивності працівників (завжди є доступ до актуальної інформації) та розширенні можливостей сумісної роботи службовців, а також суттєвому скороченні витрат [12].

Технології Інтернет речей і «розумні технології» – концепція, яка полягає у побудові обчислювальної мережі фізичних об'єктів («речей»), які оснащені вбудованими технологіями взаємодії один з одним та зовнішнім середовищем (наприклад, розумний дім (рішення для створення інтелектуальних сервісів безпеки та оптимізації ресурсів домогосподарства), інтелектуальна будівля, розумне місто).

6.3 Організаційні технології підтримки публічного управління

Серед поширених на цей час організаційних технологій е-урядування та е-демократії є тісно пов'язані між собою «стартап», «ІТ-інкубатор», «хакатон», а також «спільноти практики» та технології «коворкінг».

ІТ-інкубатор – різновид бізнес-інкубатору. До інкубаційних програм належить і EGAP CHALLENGE – національний конкурс проєктів у сфері е-демократії, що має за мету задовольнити попит громадян України на інструменти-демократії, за допомогою яких вони могли б впливати та контролювати владу.

Хакатон – це програмування на швидкість, метою якого є розробка проєкту в стислий час.

Спільнота практики – це добровільне віртуальне об'єднання професіоналів. На відміну від формальної робочої групи/підрозділу, проєктної команди та неформальної мережі визначають такі особливості спільноти практики: ціль: розвиток спроможності учасників, створення й обмін знаннями; склад: учасники, які самі себе обрали; тримає разом:

пристрасть/захоплення, цілеспрямованість, ідентифікація з досвідом групи; тривалість існування: доки триватиме інтерес утримувати групу.

Принцип створення спільноти практики полягає в тому, що учасники спонтанно об'єднуються навколо спільної цілі (теми); поступово будують атмосферу довіри між собою для того, щоб поділитися прихованими (неформальними) знаннями. Для чого розвивається обмін досвідом (практиками), що сприяє створенню «колективного інтелекту», який, у свою чергу, стає неявним знанням кожного з учасників.

Коворкінги характеризує гнучка організація робочого простору і прагнення до формування спільноти учасників та внутрішньої культури. Учасники залишаються незалежними і вільними, мають можливість спілкуватися, обмінюватися ідеями та допомагати один одному, на відміну від роботи вдома. Різновидом коворкінгових просторів є «хакерспейс» або хакспейс – реальне (на відміну від віртуального) місце, де збираються люди із подібними інтересами, найчастіше науковими, технологічними, у цифровому або електронному мистецтві, спілкуванні та спільної творчості. Типові дії у хакерспейсах: отримання й обмін знаннями; презентації та лекції; соціальна активність, зокрема, ігри та розважальні заходи. Хакерспейси надають інфраструктуру, що потрібна для цих дій: приміщення, електрику, сервери, комп'ютерні мережі з доступом до Інтернет, спеціальні прилади (3D-принтери, підвіси під камери, квадрокоптери тощо), аудіообладнання, відеопроєктори, їжу та напої, ігрові приставки тощо. Хакерспейси утримуються за рахунок членських внесків та допомоги спонсорів. Коворкінгові простори можуть застосовуватись як площадки для хакатонів у межах інкубаційних проєктів державно-приватно-громадського партнерства.

Публічне управління в Україні потребує модернізації шляхом реінжинірингу існуючих та проектування оновлених адміністративних процесів в органах влади, оптимізованих з використанням сучасних

інформаційно-комунікаційних технологій, спрямованих на електронну взаємодію та спільну роботу, відкритість та прозорість для громадян.

Розвиток електронної взаємодії

Запровадження автоматизованого обміну даними між інформаційно-телекомунікаційними системами органів влади дасть змогу забезпечити підвищення ефективності роботи органів влади шляхом скорочення часу отримання необхідних даних, покращення якості та актуальності опрацьованих даних, ліквідації багаторазового збору та дублювання даних в різних інформаційних системах, покращення доступності інформаційних ресурсів та їх систематизацію.

Розвиток електронного документообігу

Розвиток електронного документообігу забезпечить підвищення оперативності та ефективності у вирішенні поставлених перед органами влади задач у розрізі роботи із документами за рахунок прискорення та оптимізації внутрішніх процесів діловодства, посилення виконавської дисципліни та відповідного поточного контролю за нею, зміцнення інформаційно-аналітичної підтримки прийняття управлінських рішень, підвищення відкритості та прозорості діяльності цих органів.

Електронне урядування

Ефективне управління будь-якою галуззю у сучасних умовах неможливе без широкого застосування сучасних інструментів електронного урядування, у тому числі автоматизації обробки великих об'ємів даних та інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень, оптимізації та автоматизації адміністративних процесів, запровадження електронних форм взаємодії.

Тема 7. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДТРИМКИ СПІВПРАЦІ ТА КОМУНІКАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ. ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ДЕРЖАВНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ

План

7.1 Система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів.

7.2 Надання державних послуг з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

7.3 Поняття і основні характеристики електронних послуг.

7.4 Електронний парламент в Україні та світі.

7.1 Система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів

Електронна взаємодія органів публічної влади передбачає як обмін електронними документами, так і можливість отримання (обміну) електронних даних з інформаційних систем органів влади в автоматизованому режимі відповідно до запитів і повноважень органів влади [4].

У практичному сенсі запровадження електронної взаємодії органів публічної влади передбачає можливість:

- передачі та одержання органами влади організаційно-розпорядчих документів в електронній формі;
- автоматизованого обміну електронними даними (повідомленнями) між інформаційними системами органів влади;
- автоматизованого доступу органу влади до електронних даних з інформаційних систем інших органів влади відповідно до повноважень.

Електронна взаємодія означає переведення в електронну форму сукупності процесів, пов'язаних зі створенням, обробленням, відправленням, передаванням, одержанням, зберіганням, використанням та знищенням електронних документів або повідомлень, з наданням таким процесам юридичної значимості та правової сили.

Зазначене вище обумовлює необхідність створення єдиної системи електронної взаємодії (ЄСЕВ). По суті, ЄСЕВ являє собою набір типових рішень і стандартів, що дають змогу інформаційним системам відомств різних рівнів, будь то державні або місцеві, безперешкодно взаємодіяти між собою, а також з Єдиним порталом державних послуг.

Єдина система електронної взаємодії – інформаційно-телекомунікаційна система, яка забезпечує обмін електронними повідомленнями між суб'єктами електронної взаємодії. Електронне повідомлення – сукупність даних з визначеною структурою, складом елементів та атрибутів, що може бути відтворена, збережена та оброблена інформаційними або інформаційно-телекомунікаційними системами суб'єктів електронної взаємодії.

Система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, також система інтеперабельності в Україні, чи просто система «Трембіта» – це сучасне організаційно-технічне рішення, яке дає змогу будувати безпечні інформаційні міжвідомчі взаємодії державним органам та органам місцевого самоврядування через Інтернет шляхом обміну електронними повідомленнями між їхніми інформаційними системами.

Система «Трембіта» є одним із ключових елементів інфраструктури надання електронних послуг громадянам та бізнесу, який забезпечує зручний уніфікований доступ до даних державних реєстрів.

Оснoву системи «Трембіта» становить удосконалена естонська платформа обміну даними X-ROAD, яка є фундаментом естонського цифрового суспільства.

Характеристики:

- децентралізована: «Трембіта» – це повністю розподілена відмовостійка система. Її використання не передбачає централізації даних і зміни їх власника;

- одержання доступу до даних державних реєстрів різними установами відповідно до заданих повноважень, що, своєю чергою, підвищує якість надання електронних публічних послуг громадянам та бізнесу;

- легке уніфіковане створення взаємодій між інформаційними системами завдяки використанню єдиного набору правил та форматів;

- стійкість до відмов унаслідок децентралізованого встановлення компонентів в учасників та обміну даними безпосередньо між учасниками, без проходження крізь проміжні вузли;

- високий рівень захищеності завдяки підписанню електронною печаткою та шифруванню всіх даних, що передаються, а також протоколюванню подій, контролю доступу до веб-сервісів і вжиттю заходів, спрямованих на протидію атакам типу «відмова в обслуговуванні».

Цифрові технології підтримки співпраці публічних службовців

Цифрові комунікації – це обмін повідомленнями у онлайн-середовищі з використанням цифрових технологій.

До цифрових технологій відносять:

- способи розміщення інформації – сайти, блогові платформи, соціальні мережі, групи у месенджерах, канали у програмах для корпоративного спілкування;

- способи їхнього подальшого поширення – хмарні сервіси, агрегатори, аналітичні програми з використанням штучного інтелекту.

За допомогою цифрових технологій забезпечується підтримка співпраці публічних службовців.

Переваги цифрових комунікацій:

- в них залишається історія повідомлень, до якої можна повернутися;
- є можливість використовувати одразу декілька інструментів на смартфоні – календар, таблиці, записну книжку – разом із процесом комунікації;

- комунікації є синхронними та не порушують робочий процес; можна використовувати мультимедійні можливості.

Цифрова грамотність – здатність працювати індивідуально або колективно, використовуючи ресурси, інструменти, процеси і системи, які відповідають за оцінювання інформації, отриманої через медіа-ресурси, і використовувати таку інформацію для вирішення проблем, здобуття знань.

Цифрова компетентність – це впевнене та критичне використання повного спектру цифрових технологій для отримання інформації, комунікації та базового вирішення проблем у різних сферах суспільної життєдіяльності [4].

7.2 Надання державних послуг з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій

У моделі сервісно-орієнтованої держави надання державою послуг є найважливішою функцією державних структур.

Поняття «послуги» виражає певну категорію, яка вказує на взаємодію між суб'єктом, що пропонує і надає послуги об'єкту, який їх потребує.

Під будь-якою послугою розуміється діяльність, спрямована на задоволення певних потреб людини, тобто послуга – це дія, результат якої споживається в процесі її надання.

Публічні послуги – це послуги, що надаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, які перебувають в їх управлінні. Публічні послуги поділяються на державні та муніципальні залежно від суб'єкта, що їх надає. За змістом публічні послуги поділяють на: адміністративні, соціальні, житлово-комунальні, освітні, медичні тощо. Відтак, адміністративні послуги є важливою складовою публічних послуг, що можуть надаватися як на державному, так і на муніципальному рівнях.

Державні послуги можуть надаватися органами законодавчої, виконавчої та судової влади, державними підприємствами, організаціями, уповноваженими особами з метою задоволення суспільних потреб. Органи місцевого самоврядування також можуть надавати державні послуги у межах делегованих державою повноважень.

Адміністративна послуга – результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або здійснення обов'язків такої особи відповідно до закону.

Адміністративні послуги надаються суб'єктами надання адміністративних послуг безпосередньо або через центри надання адміністративних послуг [11].

Адміністративні послуги в електронній формі надаються з використанням Єдиного державного вебпорталу електронних послуг, у тому числі через інтегровані з ним інформаційні системи державних органів та органів місцевого самоврядування.

7.3 Поняття і основні характеристики електронних послуг

Електронна послуга – будь-яка послуга, що надається через інформаційно-телекомунікаційну систему.

Електронна адміністративна послуга – адміністративна послуга, що надається суб'єкту звернення в електронній формі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

До електронних послуг належать: усі електронні адміністративні послуги; оплата онлайн за комунальні послуги, Інтернет, телефонію; Інтернет-банкінг, Інтернет-страхування; купівля через Інтернет квитків на потяги, літаки, автобуси; купівля товарів в Інтернет-магазинах; онлайн запис у дитячий садок; електронна черга, наприклад, у ЦНАП як в онлайн реалізації (через Інтернет), так і в оффлайн (шляхом особистого приходу та фізичного отримання квитка через інформаційний термінал) тощо.

Важливим принципом надання електронних адміністративних послуг є їхня доступність 24 години на добу та 7 днів на тиждень.

При запровадженні електронних адміністративних послуг для користувачів мають бути доступними такі сервіси:

- зручний доступ до актуальної інформації про послугу через відповідний портал або веб-сайт;
- завантаження форм документів, подання яких необхідне для отримання адміністративної послуги, або заповнення цих форм в онлайн режимі;
- онлайн інформування суб'єкта звернення про стан надання адміністративної послуги. Також при цьому широко практикується смс-інформування;
- онлайн оплата за надання адміністративної послуги, якщо така плата встановлена.

Центральні органи виконавчої влади, відповідальні за формування та реалізацію політики впровадження електронного урядування.

Міністерство цифрової трансформації України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Міністерство цифрової трансформації України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері впровадження електронного документообігу; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкопasmового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; у сфері розвитку ІТ-індустрії; у сфері розвитку та функціонування правового режиму Дія Сіті.

Міністерство цифрової трансформації України забезпечує виконання функцій центрального засвідчувального органу.

7.4 Електронний парламент в Україні та світі

Е-парламент – це використання ІКТ зібраннями вибраних представників (депутатів), а також політичними та публічними службовцями з метою активізації залучення громадян до законотворчої діяльності. Е-парламент відноситься до законодавчих, дорадчих і дискусійних зібрань на міжнародному, державному, регіональному і місцевому рівнях; існує багато зацікавлених сторін: парламентарів, політичних діячів та державних службовців, виборців (громадян) та ЗМІ тощо. Е-парламент, окрім іншого, активізує розвиток е- законодавства, е-голосування, е-звернень і е-консультацій; він забезпечує кращу

інформованість і здійснення комунікацій всіх учасників законотворчої діяльності, а також контакт парламентаріїв з громадянами.

У той же час як е-парламент підтримує принципи представницької демократії, він може пропонувати інструменти для зміни культури представництва так, щоб забезпечити більш інклюзивну, дискусійну та колективну форму демократії.

Посібник Міжпарламентського союзу ООН визначає такі ознаки демократичного парламенту:

- *представницький*, який політично і соціально представляє різноманітність громадян, забезпечує їм рівність можливостей та захисту;
- *прозорий* – відкритий для народу через засоби масової інформації, публічний у своїй повсякденній діяльності;
- *доступний* – залучає громадськість, зокрема громадські об'єднання до своєї роботи;
- *підзвітний* – забезпечує відповідальність парламентарів перед своїми виборцями за власну діяльність і чесність поведінки;
- *ефективний* – організує діяльність відповідно до демократичних цінностей, ефективно виконуючи законотворчі і контрольні функції, які відповідають актуальним суспільним потребам.

Принципи діяльності електронного парламенту:

1 Прозорості та відкритості. Поряд із традиційними способами інформування громадян, використовуються можливості новітніх ІКТ, зокрема, веб-сторінки, аудіо- та відеотрансляції, Інтернет-трансляції, спілкування електронною поштою, застосування технології RSS (поширення новин в Інтернеті за замовленням).

2 Обов'язковості доступу. Оскільки Інтернет широко використовується парламентом для оприлюднення своїх дій, рішень та документів потрібно забезпечити як доступ до парламентської інформації,

так і доступ до комунікацій для всіх громадян, незалежно від їхнього місцезнаходження, стану чи можливостей.

3 Підзвітності. Подоланню так званого «дефіциту звітності», коли електорат не завжди може зробити певний висновок про діяльність та чесність парламентарів, який забезпечують нові можливості ІКТ, що розширюють інформування про діяльність парламенту та парламентарів, зокрема, оприлюднення в мережах стенограм та результатів голосування, кодексів поведінки, відвідуваності, діяльності та чесності тощо.

4 Налагодження онлайн діалогу. Розширення практики інтерактивного спілкування спонукає громадян і громадські організації дедалі більше висловлювати думки з політичних питань безпосередньо своїм парламентським представникам.

5 Безпечності та приватності, що є ключем у забезпеченні чесності та парламентської відкритості, гарантуючи право на конфіденційне спілкування.

6 Найефективнішої інфраструктури, тільки за якої діяльність сучасного парламенту та рішення будуть вчасно та інформативно висловлені, що вимагає поєднання традиційних заходів із розумним використанням ІКТ.

7 Глобалізації законотворчої діяльності. ІКТ уможливають обмін ідеями між парламентами, знання практичного досвіду законодавчих органів інших країн, надаючи парламентарям та виборцям змогу обмінюватися досвідом та ефективніше співпрацювати над схожими проблемами в Інтернеті, активізуючи онлайн участь у глобальному інформаційному суспільстві.

Використання ІКТ у повсякденній діяльності парламенту лише посилює зазначені функції. Потенційними вигодами використання ІКТ у парламентській діяльності є:

- 1) суттєве покращення забезпечення таких парламентських цінностей, як прозорість, доступність, підзвітність перед виборцями;
- 2) удосконалення репрезентативних, законодавчих та контрольних функцій, яке дає змогу збільшити його результативність і ефективність.

Тема 8. ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА БЕЗПЕКИ

План

- 8.1 Сутність інформаційного суспільства та електронного урядування.
- 8.2 Індекси, що характеризують стан електронного урядування.
- 8.3 Інформаційна безпека в електронному урядуванні.

8.1 Сутність інформаційного суспільства та електронного урядування

Інформаційне або постіндустріальне суспільство – така фаза («хвиля») у розвитку цивілізації, коли головними продуктами виробництва стають не речі й енергія, а інформація і знання.

Характерні риси інформаційного суспільства [1]:

- створення глобального інформаційного простору, здатного забезпечити нову якість життя;
- збільшення питомої ваги інформаційно-комунікативних технологій, продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті (ВВП) країни;
- поява якісно нових комунікацій та ефективної інформаційної взаємодії людей на засадах зростаючого доступу до національних і світових інформаційних ресурсів, подолання інформаційної нерівності (бідності),

прогресуюче задоволення людських потреб в інформаційних продуктах і послугах.

Умовами розвитку інформаційного суспільства є:

- забезпечення координуючої ролі держави в реалізації національної інформаційної політики з застосуванням принципів державно-приватного партнерства; організація наукових досліджень, створення та розвитку трудового потенціалу;

- концентрація ресурсів держави на пріоритетних завданнях розвитку інформаційного суспільства;

- розвиток національної інформаційно-комунікаційної інфраструктури та її інтеграція до світової інфраструктури;

- вільний доступ до інформації і знань, крім обмежень, установлених законом;

- удосконалення законодавства з питань регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері;

- підтримка вітчизняних суб'єктів індустрії програмної продукції;

- сприяння розвитку міжнародного співробітництва;

- постійне вдосконалення бізнес-клімату і розвиток конкуренції;

- становлення національної інформаційної індустрії;

- впровадження новітніх технологій у систему виробництва і споживання та розвиток високотехнологічного машинобудування.

Основними завданнями розвитку інформаційного суспільства в Україні є:

- сприяння кожному громадянинуві на засадах широкого використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у створенні інформації і знань, їх використанні та обміні ними, виробництві товарів та наданні послуг;

- забезпечення гарантій волевиявлення і самореалізації громадянина в інформаційному суспільстві, а також вільного доступу до інформації та знань, крім установлених законом обмежень;

- повномасштабне входження України до глобального інформаційного простору;

- прискорений розвиток інформаційного сектору економіки, який активно взаємодіє з іншими секторами економіки з метою підвищення темпів економічного зростання;

- впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя, діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування, у тому числі в процесі реалізації Ініціативи — Партнерство — Відкритий уряд та електронне урядування;

- гармонізація національного законодавства з європейським, дотримання цілей і принципів, проголошених Організацією Об'єднаних Націй, Декларацією принципів та Плану дій, напрацьованих на Всесвітніх зустрічах на вищому рівні з питань інформаційного суспільства.

Сучасний розвиток політичної, економічної, інформаційної, комунікаційної та соціальної взаємодії держави і суспільства в Україні супроводжуються новими викликами, які потребують змін та переосмислення будови державної політики щодо традиційного підходу управління. Україна стала на шлях активного запровадження електронного урядування. Електронне урядування є одним з інструментів розвитку інформаційного суспільства, впровадження якого сприятиме створенню умов для відкритого і прозорого державного управління [1].

Електронне урядування (Е-урядування) – спосіб організації державної влади за допомогою систем локальних інформаційних мереж та сегментів глобальної інформаційної мережі, що забезпечує функціонування органів влади в режимі реального часу та робить максимально простим і доступним

щоденне спілкування з ними громадян, юридичних осіб, неурядових організацій.

Втілення Е-урядування в сферу публічного управління передбачає створення якісно нових форм організації діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування через залучення громадськості до участі в управлінні державними справами з використанням мережі Інтернет та забезпечення взаємодії з громадянами через надання доступу до державних інформаційних ресурсів та можливості отримувати електронні публічні послуги.

Метою такої форми організації публічного адміністрування є досягнення відкритості та прозорості діяльності органів публічної влади, стандартів якості і доступності послуг, залучення громадян та бізнесу до участі в публічному адмініструванні за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій.

8.2 Індекси, що характеризують стан електронного урядування

Індекс розвитку електронного урядування. Рейтинг розвитку електронного урядування (E-government development rank) – це оцінка рівня розвитку електронного урядування в 193 країнах – членів ООН. Поряд з оцінкою веб-сайтів органів влади у країні індекс розвитку електронного урядування включає до себе характеристики доступу до них, такі як інфраструктура та рівень освіти, що відображають те, як країна використовує інформаційні технології для сприяння доступу та залучення до них її громадян. Він включає оцінки таких аспектів, як електронні послуги і сервіси, що надають органи влади, інформаційно-комунікаційна інфраструктура та розвиток людського потенціалу. Метою розроблення цього індексу є створення інструментарію для порівняння функціонування урядів різних країн у сфері розвитку електронного урядування.

Станом на 2020 рік індекс розвитку електронного урядування України: 69 місце з 193 країн (<https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/180-Ukraine>).

Індекс електронної участі. Сприяння залученню громадян до процесу прийняття рішень, що впливають на добробут суспільства, є наріжним каменем інклюзивного соціального управління. Метою ініціатив з розширення електронної участі громадян має стати поліпшення доступу громадян до інформації та громадських послуг, і сприяти розширенню громадянських прав і свобод, що впливає на розвиток суспільства в цілому та особистості зокрема.

Індекс електронної участі (EPI – e-participation index) визначають як додатковий індекс при проведенні досліджень ООН у сфері електронного урядування (UN E-Government Survey). Він розширює межі досліджень, зосереджуючи увагу на використанні онлайн послуг, для полегшення надання громадянам інформації (обмін електронною інформацією), взаємодію із зацікавленими сторонами (електронна консультація) та участь в процесі прийняття рішень (прийняття електронних рішень)

Сьогодні Україна посідає 46 місце зі 193 країн світу – учасниць рейтингу.

Індекс онлайн-сервісів ОЗІ вимірює здатність і готовність уряду надавати послуги та спілкуватися зі своїми громадянами в електронному вигляді. Індекс будується як 4-ступенева модель онлайн-доступності національних державних органів. Більш високі щаблі цієї моделі мають більший вплив на індекс.

Індекс формується в результаті експертного аналізу, що проводиться ООН та іншими залученими компаніями, експертами, волонтерами по країнах-учасницях ООН [2].

На першому ступені оцінюється наявність інформаційної служби, тобто наявність вебсайту уряду, що надає інформацію громадянам у

зручному для користувача вигляді та забезпечує посилання на міністерства та інші гілки влади. Проведений аналіз показав, що жодна з країн не має значення нижче 75 %, тобто принаймні 75 % питань, що відповідають цій стадії, оцінюються позитивно.

Другий ступінь – розширена інформаційна служба; в основному перевіряється, чи дозволяє урядовий вебсайт односторонній або простий двосторонній обмін даними між владою та громадянами.

Третій ступінь – надання трансакційних послуг; вимірюється як працює двосторонній зв'язок між національною адміністрацією та громадянами, включаючи можливість обробки широкого спектру послуг в Інтернеті, а також запитувати і отримувати матеріали з державної політики.

Четвертий ступінь – пов'язані послуги; вимірюється здатність уряду приймати попереджувальні заходи у вебдодатках версії 2.0 та забезпечувати широкий спектр спеціально розроблених урядових електронних послуг для різних сегментів громадян.

Індекс телекомунікаційної інфраструктури ТІ є середнім арифметичним таких п'яти індикаторів:

- кількість Інтернет-користувачів на 100 жителів;
- кількість фіксованих телефонних ліній на 100 жителів;
- кількість абонентів мобільного зв'язку на 100 жителів;
- кількість бездротових широких підключень на 100 жителів;
- кількість абонентів фіксованого широкого доступу на 100 жителів.

8.3 Інформаційна безпека в електронному урядуванні

Інформаційною безпекою (у контексті безпосередньої діяльності з захисту інформації) може вважатись комплекс заходів, що спрямовані на забезпечення захищеності інформації від несанкціонованого доступу,

використання, оприлюднення, руйнування, внесення змін, ознайомлення, перевірки, запису чи знищення даних.

Інформаційну безпеку за сферою застосування можна розглядати у контексті безпеки держави, організації та особистості.

Інформаційна безпека держави – це стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди. Шкода може бути заподіяна через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [23].

Інформаційна безпека організації – це цілеспрямована діяльність її органів та посадових осіб з використанням дозволених сил і засобів з досягнення стану захищеності інформаційного середовища організації. Така діяльність має забезпечувати нормальне функціонування і динамічний розвиток організації.

Інформаційна безпека особистості характеризується як стан її безпосередньої захищеності від негативних інформаційних впливів, а також впливів на її власну здатність шукати, збирати, обробляти та використовувати інформацію. Інформаційна безпека особистості також передбачає відповідну захищеність різноманітних соціальних груп та об'єднань людей, до яких вона входить.

До органів забезпечення інформаційної безпеки в системі е-урядування належать:

- Міністерство та Комітет цифрової трансформації України;
- Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України;
- Міністерство юстиції України (в частині роботи з електронними цифровими підписами (ЕЦП));

- підрозділ з інформаційного забезпечення органу публічного управління, який серед інших завдань також має займатися створенням і підтриманням систем управління інформаційною безпекою та використовує комплексну систему захисту інформації в системі електронного урядування, що використовується.

Тема 9. ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

План

9.1 Впровадження електронного врядування на місцевому рівні в Україні.

9.2 Формування інформаційного суспільства та програми інформатизації територіальних громад.

9.3 Цифрова стратегія громад.

9.4 Електронна партисипація: інформаційні технології залучення громадян до процесу прийняття управлінських рішень.

9.1 Впровадження електронного врядування на місцевому рівні в Україні

Упровадження е-урядування на місцевому та регіональному рівнях передбачає створення якісно нових форм організації діяльності місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх взаємодію з центральними органами влади та між собою, з громадянами та бізнесом шляхом надання доступу до публічної інформації, державних інформаційних ресурсів, електронних адміністративних послуг, залучення громадян до процесу вироблення і прийняття управлінських рішень в містах та регіонах за допомогою сучасних ІКТ [18].

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) обумовив введення в широкий обіг таких понять як «розумне місто», «електронне місто», «електронний регіон». Зокрема, це пов'язано з тим, що місто виступає лакмусовим папірцем для всіх нововведень щодо розвитку електронного уряду на загальнодержавному рівні, а надання адміністративних послуг громадянам та бізнесу, а також залучення їх до процесу прийняття управлінських рішень, безпосередньо знаходить своє втілення саме на місцевому рівні, через взаємодію громадян і бізнес-структур з місцевими органами влади і органами місцевого самоврядування.

Смарт-сіті (розумне місто) – це поняття, що безпосередньо пов'язується з автоматизацією життєдіяльності міста, навіть його роботизацією.

Електронне місто – це форма організації життєдіяльності (функціонування) міста з використанням сучасних ІКТ, що включає до себе такі основні складові: електронну адміністрацію, електронну участь та електронні послуги.

Під «електронним регіоном» розглядається єдина інфраструктура автоматизованої інформаційної системи міжвідомчої взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування області з громадянами та суб'єктами господарювання на основі активного використання інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення європейських стандартів якості надання електронних адміністративних послуг, відкритості та прозорості влади для громадян та суб'єктів господарювання.

9.2 Формування інформаційного суспільства та програми інформатизації територіальних громад

Інформатизація – сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних,

виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки (ст. 1 Закону України «Про Національну програму інформатизації») [16].

Національна програма інформатизації визначає стратегію розв'язання проблеми забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки соціально-економічної, екологічної, науково-технічної, оборонної, національно-культурної та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення.

Національна програма інформатизації включає: Концепцію Національної програми інформатизації; сукупність державних програм з інформатизації; галузеві програми та проекти інформатизації; регіональні програми та проекти інформатизації; програми та проекти інформатизації органів місцевого самоврядування.

Регіональні програми та проекти інформатизації розробляються місцевими органами виконавчої влади як складова частина Національної програми інформатизації і погоджуються з Генеральним державним замовником Національної програми інформатизації. При формуванні регіональних програм інформатизації враховуються регіональні особливості загальнодержавних проектів інформатизації державних органів, а також регіональні аспекти галузевих програм інформатизації.

Організація виконання регіональних програм і проектів інформатизації здійснюється структурними підрозділами, які визначаються місцевими органами виконавчої.

Програми інформатизації органів місцевого самоврядування формуються цими органами і затверджуються рішенням відповідної ради.

9.3 Цифрова стратегія громад

Цифрова стратегія – це документ, у якому визначаються пріоритети соціально-економічного розвитку громади та концепція розвитку цифрової економіки та суспільства, враховуючи місцеві особливості громади, стратегії розвитку громад [27].

Стратегія створює основу для розвитку інструментів цифрової трансформації: впровадження та використання інформаційних ресурсів та електронних послуг, інструментів електронної демократії та електронного урядування. Це дасть можливість підвищити якість життя мешканців громади, зробити державні послуги простими та зрозумілими, зробити громаду привабливою для інвестицій, підвищити цифрову грамотність мешканців.

Розроблений та затверджений документ є базою для забезпечення організаційного і фінансового підґрунтя для реалізації пріоритетів стратегії.

Основні цілі:

1 Доступ громадян до якісних та зручних публічних послуг у галузі освіти, охорони здоров'я тощо.

2 Створення інформаційних ресурсів для електронних послуг органів місцевого самоврядування.

3 Інтеграція громади в інформаційний простір та сучасна система управління розвитком громади.

Результат:

1 Активна участь громадян у прийнятті та оцінюванні управлінських рішень обговорень проєктів документів, бюджету участі, формування е-майданчиків тощо.

2 Вільний доступ людей та бізнесу до е-сервісів у галузі освіти, охорони здоров'я, ЖКГ тощо.

3 Безпаперовий розгляд звернень громадян та електронний документообіг в органах місцевого самоврядування.

4 Робота реєстру громади та інтеграція з державними електронними ресурсами.

5 Комплексна система освіти з використанням новітніх технологій.

Цифрова трансформація – складний процес, який вимагає планування, ресурсів та чіткої координації зусиль усіх учасників. Люди, які беруть участь у процесах цифрової трансформації, повинні мати достатні можливості, повноваження та професійну підготовку. Чим краще побудована організаційна структура цифрової трансформації громади, тим швидшим та якіснішим буде результат: використання хмарних сервісів для дистанційного навчання, підвищення кваліфікації працівників місцевого самоврядування та населення, робота з онлайн сервісами, вебінарами, інфографікою та іншими електронними послугами, пошуковими системами тощо.

9.4 Електронна партисипація: інформаційні технології залучення громадян до процесу прийняття управлінських рішень

Термін «партисипація» походить від англ. *participate*, тобто – «брати участь». Модель партисипаторної або учасницької демократії (*participatory democracy*) набула популярності в 60-70-ті роки минулого століття як відповідь на чинну парадигму представницької демократії.

Представницька демократія – це така форма демократії, за якої право на управління державою громада реалізує через обраних представників (в разі України – президента, депутатів, голів органів місцевого самоврядування), тобто громадяни не беруть безпосередньої участі, а делегують право ухвалення важливих управлінських рішень конкретним особам, які не завжди враховують суспільні інтереси.

Альтернативою представницькій демократії є партисипаторна демократія. Її також називають учасницькою або демократією участі. Вона передбачає активну участь громадян в ухваленні та реалізації рішень – політичних, соціальних, економічних тощо. Партисипація дає змогу суспільству більш свідомо діяти не лише через процеси виборів, але й через безпосередній вплив упродовж усього процесу прийняття рішень.

За змістом партисипація, участь, громадська чи громадянська участь, залучення громади, учасницьке прийняття рішень, учасницьке управління – усе це синоніми одного поняття, без якого неможливо уявити розвиток демократичного суспільства у сучасному світі. Партисипація є процесом участі людей у прийнятті тих рішень, яка впливають на їхнє життя та на життя їхніх спільнот, у важливих для них соціальній, культурно-гуманітарній, економічній, екологічній та інших сферах [3].

З метою залучення громадян до прийняття рішень у громаді доцільно використовувати такі механізми:

1 Ознайомлення мешканців з керівництвом громади. Найпростіше – через офіційний сайт, присвятивши кілька сторінок структурі ОТГ, а також інформації про конкретних працівників громади. Сайт громади – гарний спосіб продемонструвати «людське обличчя» керівних органів. Детальна інформація стане путівником для громадян по компетенціях та зонах відповідальності кожного працівника, і сформує довіру до керівного апарату громади.

2 Бюджет участі (Бюджет громадських ініціатив). Визначена форма партисипації стала синонімом прямої електронної демократії в Україні. Бюджет участі допомагає активізувати громадян та втілити у життя громадські проєкти у галузі освіти, культури, розвитку інфраструктури.

3 Електронні звернення. Завдяки такому інструменту будь-хто у декілька кліків зможе розповісти про свій запит до влади, а керівні органи – надати відповідь у визначені законом строки. Електронні звернення дають

змогу владі отримати таку собі мапу проблемних точок – проаналізувати пропозиції громадян та зрозуміти, якій сфері варто приділити більшу увагу.

4 Електронні петиції, Сервіс «Інформер для громадян», Відкриті дані тощо.

Тема 10. ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

План

10.1 Громада в смартфоні.

10.2 Цифрова спроможність територіальних громад.

10.3 Інструменти цифрової громади.

10.1 Громада в смартфоні

Процес впровадження цифрових технологій в суспільне життя та управлінські рішення останніми роками прийнято називати диджиталізацією. Зараз цей термін у всіх на слуху.

У загальному понятті диджиталізація (або цифровізація) – це процес переведення різноманітної інформації у всіх її формах – текстовій, звуковій, графічній – в єдиний цифровий формат, зрозумілий сучасним електронним гаджетам. У контексті публічного управління цей термін розуміє глибинну цифрову трансформацію всіх процесів управління держави, суспільства та економіки за рахунок широкого застосування сучасних інформаційних технологій.

Тому в 2019 році в Україні було створено новий державний орган – Міністерство цифрової трансформації України. Це міністерство є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади України, що

забезпечує формування та реалізацію державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері впровадження електронного документообігу; сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; сфері надання електронних та адміністративних послуг; сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; сфері розвитку ІТ-індустрії [26].

Одним із головних і перших проєктів 2019 року цього міністерства було оголошено концепцію «держава в смартфоні» – можливість отримання всіх послуг в електронному (цифровому) вигляді. Основна ціль цієї концепції – це легка, швидка та ефективна взаємодія з державою громадян та власників бізнесу за допомогою смартфона, планшета чи ноутбука без втручання чиновників. «Держава у смартфоні» – це можливість розв’язати всі ситуації громадянина держави в один клік і бажано за допомогою смартфона чи ноутбука, де людина матиме особистий електронний підпис. Те саме стосується й бізнесу.

Тому розроблений міністерством вебпортал «Дія» і став саме такою успішною реалізацією концепції «держава в смартфоні». За рахунок «Дії» можна зберігати водійське посвідчення, внутрішній і закордонний паспорти й інші документи в смартфоні, а також передавати їхні копії при отриманні банківських чи поштових послуг, в інших життєвих ситуаціях. Також через «Дію» (застосунок у смартфоні і/або портал на сайті) можна отримати послуги при народженні дитини, зареєструвати бізнес і ФОП онлайн, сплачувати податки й подавати декларації, підписувати будь-які документи, змінювати місце реєстрації тощо. За рахунок «Дії» державні послуги стають

доступнішими, виключається корупційна складова, знижується навантаження на чиновників, скорочується чисельність державного апарату, знижуються витрати на папір і технічне обслуговування друкувальних пристроїв. До 2024 року планується перевести 99 % всіх державних послуг у «Дію».

10.2 Цифрова спроможність територіальних громад

Цифрова трансформація суспільства і викликані нею зміни в організації влади суттєво впливають на розвиток територіальних громад (надалі – ТГ), що утворились у процесі децентралізації влади в Україні.

Сьогодні в Україні підвищення ефективності функціонування ТГ неможливе без впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Зокрема, використання ІКТ спрямоване на вдосконалення якості діяльності ТГ, покращення взаємодії влади і громади, та, загалом, сприяння соціальним інноваціям в Україні. У цьому контексті, як свідчить міжнародний досвід, посилення цифрової спроможності ТГ, надає громадянам можливість самообслуговування та швидкого пошуку необхідної інформації з різноманітних питань, отримання публічних послуг, подання звітності, реєстрації на прийом до фахівців тощо і, як результат – формування прогресивної «цифрової» громади.

Диджиталізація є одним з ключових факторів підсилення успіхів ТГ під час впровадження реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Сучасні цифрові технології все більше сприяють взаємодії між владою та громадою, допомагають зробити будь-який процес зручним та незалежним від людського фактору.

Більш активно це відбувається в містах, але останнім часом набуло поширення і в новостворених селищних ТГ. Відтак, успішність реформи децентралізації влади має бути закріплена розширенням дієвості ТГ на

різних рівнях: у сферах освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, енергетики, громадського транспорту, питань громадської безпеки тощо за рахунок посилення їхньої цифрової спроможності.

Зокрема, мова йде про впровадження нових, цифрових процесів та сучасних технологічних рішень, поширення мережових комунікацій, оволодіння цифровими інструментами реалізації розширених повноважень ТГ тощо. Крім того, позитивними сторонами цифрової спроможності ТГ є:

1) широке використання сучасних ІКТ для досягнення необхідного рівня ефективності та результативності;

2) можливість прийняття ефективних управлінських рішень (збирати та зберігати статистику за багато років, аналізувати дані, за якими можна відразу спланувати дії й оперативно відреагувати на виклики громади);

3) виявлення кращих практик (враховуючи дані з попередніх років, наявність прогнозів на наступні періоди дає можливість скласти план дій для отримання оптимально ефективного результату);

4) можливість обміну уніфікованими документами;

5) зменшення корупційних ризиків на всіх рівнях і за всіма напрямками (громадяни не спілкуються безпосередньо з представниками влади, а отримують послуги онлайн);

6) процес контролю і прозорості (в управлінні й аналізі прийнятих рішень);

7) можливість отримувати адміністративні послуги під час карантину тощо.

Основні аспекти диджиталізації ТГ ґрунтуються на принципах концепції Good Governance («хорошого управління»), зокрема, мова йде про:

1) залучення громади до ухвалення важливих рішень (участь бути як безпосередньою, так і опосередкованою через легітимізовані посередницькі інституції та представників);

2) відкритість і прозорість (передбачає забезпечення публічного доступу до інформації та сприяння розумінню того, як реалізується діяльність в середині ТГ. Інформація про рішення, реалізацію політик та результати є доступною з можливістю постійно долучатися до неї);

3) підзвітність (всі учасники процесу прийняття рішень, колективні та індивідуальні, несуть відповідальність за власні рішення);

4) інноваційність та відкритість до змін (передбачає забезпечення отримання переваг від нових рішень та кращих практик, а саме існує готовність реалізовувати пілотні та випробовувати нові програми і вивчати досвід інших) [19];

5) зворотний зв'язок, чутливість (забезпечення задоволеності законних очікувань та потреб ТГ – завдання, правила, структури та процедури пристосовані до законних очікувань та потреб ТГ);

6) раціональне управління фінансами (для забезпечення розсудливого та продуктивного використання ресурсів держави і ТГ);

7) доступність та ефективність муніципалітету, його готовність до консенсусу з громадою та здатність чути кожного мешканця (принцип ефективності та результативності характеризує максимально ефективне використання ресурсів для задоволення потреб ТГ).

10.3 Інструменти цифрової громади

Вебпортал «Дія» стає платформою цифрової трансформації регіонів України. На порталі «Дія» Міністерством цифрової трансформації України розроблений і впроваджується новий ресурс «Дія. Цифрова громада», призначений для впровадження в ТГ готових рішень з наданням відповідних типових електронних послуг громадянам громади.

Так, вже зараз ресурс «Дія. Цифрова громада» надає можливість адміністрації ТГ застосувати такі типові інструменти для впровадження процесів диджиталізації своїх управлінських рішень:

1 «Система електронної взаємодії органів виконавчої влади», що забезпечує систему автоматизованого е-документообігу органів виконавчої влади та міжвідомчого документообігу для реєстрації, приймання, аналізу й зберігання організаційно-розпорядчих документів в електронному форматі з застосуванням е-підпису.

2 «Електронні петиції», що забезпечують однотипну для всіх ТГ систему для подання місцевих колективних звернень. Її мета – допомогти органам місцевого самоврядування налагодити реагування на важливі для громадян суспільні питання через подання електронних петицій.

3 «Електронні журнали та щоденники для школи» – сервіс для електронних журналів і щоденників, призначений для доступу до інформації даних про успішність учнів, розкладу уроків, списків відвідування, домашніх завдань тощо.

4 «Консультації з громадськістю» – електронний сервіс для органів влади й мешканців громад у форматі збирання коментарів, опитувань та обговорення проєктів нормативно-правових актів, щоб взаємодіяти та спільно формувати рішення, ініціативи й місцеві політики.

5 «Громадський бюджет» – відкрита платформа для мешканців ТГ щодо розподілу частини бюджету громади. Тут можна подати проєкти й голосувати за них, щоб сприяти розвитку громади.

6 «Відкрите місто» – платформа для взаємодії громадян з владою та комунальними підприємствами. Кожен мешканець ТГ може повідомити про певну проблему, зазначивши цю інформацію на карті. Питання автоматично буде спрямовано до відповідної установи для подальшого розв’язання. Мешканець отримає сповіщення про розв’язання його питання.

7 Платформа «Свої» – конструктор сайтів і чат-ботів для громад. Дає змогу створити сучасний вебсайт та розумний чат-бот ТГ у Інтернет-сервісах Viber і Telegram для зручної взаємодії громадян з органами місцевого самоврядування.

8 «Реєстр територіальних громад ДМС» – автоматизована система для роботи з реєстрами ТГ, яка пов’язана з головними інформаційними реєстрами Державної міграційної служби, у які вносяться відомості про місце проживання та перебування громадян або зняття їх з реєстрації.

9 Інтегрована інформаційна система «Соціальна громада» – програмний комплекс для зручного надання адміністративних послуг соціального захисту мешканцям територіальних громад через місцевий центр надання адміністративних послуг (ЦНАП).

10 Інформаційна система «Вулик» – програмний комплекс для автоматизації роботи місцевих ЦНАП. «Вулик» може надсилати документи заявників до суб’єктів надавання послуг (органів виконавчої влади) в електронному вигляді. «Вулик» взаємодіє з загальнодержавною системою обміну даними «Трембіта». Завдяки цьому ЦНАП зможе надавати послуги, для яких потрібні дані з державних реєстрів. Така взаємодія спрощує роботу з відповідними реєстрами, і для отримання деяких послуг мешканцю ТГ знадобиться лише один візит до ЦНАПу.

Зазначені вище системи дають змогу адміністрації ТГ забезпечити автоматизацію та виконання їхніх управлінських рішень за допомогою сучасних ІКТ, а мешканцям відповідної ТГ можливість отримання всіх послуг в електронному (цифровому) вигляді за допомогою смартфона, планшета чи ноутбука.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

- 1 Мета, основні цілі та завдання цифрового розвитку та цифровізації в Україні.
- 2 Принципи цифровізації.
- 3 Формування і розвиток цифрових навичок та цифрових компетентностей в суспільстві.
- 4 Сутність цифрової економіки.
- 5 Напрями цифрового розвитку.
- 6 Цифрові стратегії та інтеграція до єдиного цифрового ринку ЄС.
- 7 Роль цифрових технологій у публічному управлінні та адмініструванні.
- 8 Етичні принципи та захист персональних даних у контексті цифрового публічного управління.
- 9 Перспективи розвитку та використання цифрових технологій у публічному управлінні.
- 10 Поняття та зміст електронної демократії.
- 11 Цілі електронної демократії.
- 12 Підходи щодо визначення співвідношення е-уряду та е-демократії.
- 13 Інструменти електронної демократії.
- 14 Державна політика е-демократії.
- 15 Нормативно-правове забезпечення розвитку електронної демократії.
- 16 Ресурсне забезпечення впровадження та використання інструментів електронної демократії суб'єктами владних повноважень.
- 17 Підвищення готовності органів державної влади, фізичних та юридичних осіб до використання можливостей електронної демократії.
- 18 Сутність інформаційно-аналітичного супроводу публічного управління та адміністрування.

19 Складові інформаційно-аналітичного супроводу публічного управління та адміністрування.

20 Організаційні технології підтримки публічного управління.

21 Система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів.

22 Надання державних послуг з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

23 Поняття та основні характеристики електронних послуг.

24 Електронний парламент в Україні та світі.

25 Сутність інформаційного суспільства та електронного урядування.

26 Індекси, що характеризують стан електронного урядування.

27 Інформаційна безпека в електронному урядуванні.

28 Впровадження електронного урядування на місцевому рівні в Україні.

29 Формування інформаційного суспільства та програми інформатизації територіальних громад.

30 Цифрова стратегія громади.

31 Електронна партисипація: інформаційні технології залучення громадян до процесу прийняття управлінських рішень.

32 Громада в смартфоні.

33 Цифрова спроможність територіальних громад.

34 Інструменти Цифрової громади.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1 Електронне урядування та електронна демократія : навч. посіб. : у 15 ч. / за заг. ред. А. І. Семенченка, В. М. Дрешпака. Київ: ФОП Москаленко О. М., 2017.
- 2 Куйбіда В. С., Карпенко О. В., Наместнік В. В. Цифрове врядування в Україні: базові дефініції понятійно-категоріального апарату. *Вісник НАДУ. Серія «Державне управління»*. 2018. № 1. С. 5–11.
- 3 Цифрове врядування : монографія / О. В. Карпенко, Ж. З. Денисюк, В. В. Наместнік [та ін.] ; за ред. О. В. Карпенка. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. 336 с.
- 4 Новіченко Н. (2021). Цифрові компетентності громадян та публічних службовців: рамки взаємозв'язку. *Аспекти публічного управління*. 9(6). 33-38. URL: <https://doi.org/10.15421/152167>.
- 5 Публічне управління та адміністрування: теоретичні та практичні аспекти : навч. посіб. / С. В. Панченко, О. Г. Дейнека, О. В. Дикань та ін. Харків : УкрДУЗТ, 2019. 382 с.
- 6 Крихтіна Ю. О., Сторожилова У. Л., Ковальов А. Ю. Методичні вказівки до лабораторних робіт, контрольної та самостійної роботи з дисципліни «Електронне урядування». Харків : УкрДУЗТ, 2023. 63 с.
- 7 Дикань О. В., Крихтіна Ю. О., Сторожилова У. Л. Управління соціально-економічними системами в Україні в умовах цифрової глобалізації. *Міжнародна транспортна інфраструктура, індустріальні центри та корпоративна логістика : матеріали сімнадцятої Міжнар. наук.-практ. конф. (3-4 червня 2021 р.)*. Харків : УкрДУЗТ, 2021. С. 169-171.
- 8 Дикань О. В., Стоян М. М. Реалізація стратегій диверсифікованого зростання бізнесу в контексті впровадження технологій Індустрії 4.0. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. № 81-82. С. 138-149.

9 Україна 2030e – країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoju.html>.

10 Деякі питання діяльності підрозділів з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації центральних та місцевих органів виконавчої влади та заступників керівників центральних органів виконавчої влади, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2020 р. № 194. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/194-2020-p#Text>.

11 Деякі питання електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.09.2016 р. № 606. *Офіційний вісник України*. 2016. № 73. С. 109. Ст. 2455.

12 Деякі питання цифрового розвитку: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 р. № 56. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-p#Text>.

13 Конвенція про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 року. *Офіційний вісник України*. 2007. № 65. Ст. 253.

14 Опис рамки цифрової компетентності для громадян України. 2021. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/OP%20ЦК.pdf.

15 Положення про Міністерство цифрової трансформації України : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. № 856. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-p#n12>.

16 Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. №2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

17 Про електронні довірчі послуги: Закон України від 5 жовтня 2017 р. № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>.

18 Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695. *Офіційний вісник України*. 2020. № 67. С. 315. Ст. 2155.

19 Про затвердження завдань Національної програми інформатизації на 2022-2024 роки: Постанова Верховної Ради України від 08.07.2022 р. № 2360-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 56. С. 95. Ст. 3276.

20 Про затвердження плану дій з реалізації принципів Міжнародної хартії відкритих даних: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.11.2018 р. № 900-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/900-2018-%D1%80#Text>

21 Про затвердження форматів електронних повідомлень та обміну даними системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів: Наказ Державного агентства з питань електронного урядування України від 13.08.2018 р. № 51. *Офіційний вісник України*. 2018. № 78. С. 341. Ст. 2619.

22 Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України 05.10.2017 р. № 2163-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.

23 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 15.03.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016#Text>.

24 Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 р. № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p#Text>.

25 Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 р. № 797-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-p#Text>.

26 Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-p/print>.

27 Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text>.

О. В. Дикань, Ю. О. Крихтіна, У. Л. Сторожилова

ЦИФРОВИЙ РОЗВИТОК ТА ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ

Конспект лекцій

Відповідальний за випуск Сторожилова У. Л.

Редактор Ібрагімова Н. В.

Підписано до друку 27.09.2023 р.
Умовн. друк. арк. 5,5. Тираж . Замовлення № .
Видавець та виготовлювач Український державний університет залізничного
транспорту,
61050, Харків-50, майдан Фейєрбаха,7.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6100 від 21.03.2018 р.